O B S A H

Imrich Kabina: K právnej terminológii v nových kódexoch . . 321
Josef Krautman: Synonymie ve španělské silniční a městské dopravní terminologii 335
Vlasta Straková: K některým otázkám základní lingvistické terminologie 342

Diskusie

Ivan Löbl: Poznámky k zavádzaniu slovenských mien živočíchov . 346

Zprávy a posudky

Josef Novák: Ke koncepci kapesního polytechnického slovníku . 351
Ven Moravcová: Poznámky k využití jednoduchého mechanizačního prostředku při práci na slovníku 357
Irena Stehlíková: Papíry, kartóny a lepenky. Názvy vlastností a vad ČSN 50 0003 360
Eleonóra Kučerová, E. Hušková a kol.: Rusko-český právnický slovník 362
Zdeněk Tyl — Milena Tylová: Přehled českých terminologických příspěvků za rok 1964 365
Ladislav Dvonč: Prehľad slovenských terminologických príspevkov za rok 1964 375
Obsah 4. ročníka 382

ČESKOSLOVENSKÝ TERMINOLOGICKÝ ČASOPIS
orgán Československej ústrednej terminologickej komisie
pri Prezídiu ČSAV
ROČNÍK IV — ČÍSLO 6
Vydáva
VYDAVATEĽSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V BRATISLAVE
Hlavný redaktor dr. Ján Horecký, DrSc.
Výkonný redaktor Ivan Masár
Redakčná rada: člen korešpondent ČSAV Jaromír Bělič, dr. Ján Horecký, DrSc., prof. dr. Milan Jelínek, CSc., prof. dr. Eugen Jóna, Jaroslav Kuchař, CSc., Ivan Masár, dr. Štefan Peciar, CSc.
Redaktor časopisu Andrej Šumec
Technický redaktor Vladimír Štefanovič
Redakcia: Bratislava, Klemensova 27. Vychádza raz za dva mesiace. Ročné predplatné Kčs 24,—. Jednotlivé číslo Kčs 4,—. Rozširuje Poštová novinová služba. Objednávky a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia tlače, administrácia odbornej tlače, Gottwaldovo námestie 48, Bratislava. Možno tiež objednať na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Vytlačili Polygrafické závody, n. p., závod 2, Bratislava. Povolené rozhodnutím SNR č. 28204/61.
©by Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1965
Kčs 4,—

K PRÁVNEJ TERMINOLÓGII V NOVÝCH KÓDEXOCH*

Imrich Kabina

V posledných dvoch rokoch vyšlo niekoľko právnych kódexov.[1] V príslušnej právnej úprave sa v nich odrážajú niele novovzniknuté a vymedzené práva, povinnosti a vzťahy medz socialistickými organizáciami a občanmi žijúcimi v socialis tickej spoločnosti, ale aj nové inštitúty s novým názvoslovír a s novými právnymi termínmi.

Niektoré tradičné inštitúty zanikli, v dôsledku čoho s prestali používať i termíny *držba, vydržanie, poručník, exekúcia* a iné. Napr. pomenovanie *exekútor,* ktoré malo v minulost odiózny nádych, prestalo sa používať už skôr.

Právnickú verejnosť najviac prekvapil zánik termínu *nájon* a jeho odvodenín. (Výnimkou je termín *nájom pôdohospodárskej pôdy,* ktorý však má už len teoretický význam.) Pokú sime sa objasniť, aké boli príčiny zrušenia termínu *nájom* aký mal doteraz význam a aké terminologické problémy vznikl po odstránení tohto pomenovania. Začneme však tým termínom a inštitútom, ktorý sa zavádza namiesto doterajšieho názvu *nájom bytu.* Je to termín a inštitút *osobné užívanie bytov* (čes. *osobné užívání bytů).*

Aby sme mohli k novému termínu zaujať objektívne stanovisko, musíme najskôr analyzovať jeho vecný obsah. Tento obsah porovnáme s tradičným termínom *nájom,* resp. *nájom bytu,* ako sa vyvíjal a stále modifikoval pod vplyvom veľkého množstva právnych noriem, vydaných za posledných päť desaťročí. Zhrnieme aj podstatné dôvody dôvodovej správy k Občianskemu zákonníku, ktoré viedli k zavedeniu nového a zániku starého termínu, a napokon uvedieme vlastný náhľad na nový i starý termín. Nazdávame sa, že tak dostaneme odpoveď na otázku, či bolo správne zaviesť nový termín a č

* Rukopis zadaný v máji 1965.

[1] Máme na mysli zák. č. 99/1963 Zb. o Občianskom súdnom poriadku Občiansky zákonník č. 40/1964 Zb., Zákonník medzinárodného obchodu č. 101/1963 Zb., Hospodársky zákonník č. 109/1964 Zb. Ďalej len O. s. p. Obč. zák., Zák. medzinár. obch. a Hosp. zák.

v skutočnosti ide o nový inštitút alebo len o starý, ktorý dostal len nové pomenovanie a bol čiastočne modifikovaný novšími predpismi.

1. Vecný obsah nového termínu *osobné užívanie bytov* podľa tretej časti prvej hlavy Občianskeho zákonníka (§ 152—189) tvoria tieto náležitosti:

A) Náležitosti spoločné so starým nájmom bytu:

a) *Prenechávanie bytov organizáciami do osobného užívania* občanom bez určenia doby užívania (§ 153 Obč. zák.).

Už podľa starších predpisov mohli vzniknúť nájmy bytov aj tak, že organizácie (napr. štát, obce alebo družstvá) ako prenajímatelia dávali občanom ako nájomníkom byty do osobného užívania aj bez určenia doby nájmu (napr. zaberanie bytov obcami 38/1919, 592/1919 Zb.; štátny bytový fond 98/1919 Zb.; mimoriadne opatrenia bytovej starostlivosti 225/1922 Zb.; zaberanie budov alebo ich častí pre účely verejné 304/1921 Zb.; štatistika stavebných a bytových družstiev 182/1925 Zb.; bytové hospodárstvo obcí a obecne prospešných stavebných združení 160/1934 Zb.).

b) Za užívanie bytov sa platí (teraz úhrada podľa § 153 Obč. zák., predtým nájomné). § 153 ráta aj s užívaním bez úhrady; obdoba bola i predtým (pozri napr. ochranu zamestnancov užívajúcich bezodplatný byt 223, 674/1919 Zb.). Je však samozrejmé, že ak sa za byt v nevlastnom dome neplatilo, nebolo možné hovoriť o nájme bytu, pretože platba vždy bola podstatnou náležitosťou nájmu. Zatiaľ sa však za byty platí a zákon má na mysli práve takéto užívanie bytu.

c) Podľa § 154 Obč. zák. byt najskôr prideľuje národný výbor alebo iný príslušný orgán a až potom môže organizácia uzavrieť dohodu s užívateľom bytu. Obdobne sa podľa starších predpisov mohla uzavrieť nájomná zmluva medzi stranami v niektorých prípadoch až potom, keď verejný orgán už pridelil byt budúcemu nájomníkovi. Preto sa takýto nájom nazýva *nútený nájom* (napr. zák. č. 163/1946 Zb. o mimoriadnych opatreniach v bytovej starostlivosti, zák. č. 178/1940 Sl. z. o bytovej starostlivosti, zák. č. 138/1948 Zb., zák. č. 67/1956 Zb., zák. č. 41/1964 Zb. o hospodárení s bytmi).

d) Aj užívateľ bytu požíva fakticky ochranu. O ochrane sa síce výslovne nehovorí, ale užívateľ je zabezpečený proti organizácii ustanovením § 183 Obč. zák.

Prvá právna ochrana nájomníkov vyšla hneď po skončení prvej svetovej vojny nariadením č. 83/1918 Zb. Od toho času sa za skoro celé polstoročie vydalo do 50 právnych noriem.

ktorými sa ochrana vyvíjala stále viac v neprospech prenajímateľov-vlastníkov a tak sa upevňovala dodnes. Pravda, za celý ten čas sa inštitút *nájom bytu* modifikoval množstvom rôznych noriem. (Aspoň letmo uvádzame ďalšie zo Zbierky zákonov: 275/1920, 488/21, 44/28, 30/30, 166/30, 104/32, 244/33, úplné znenie zákona 62/34; § 382 a nasl. býv. O. s. p. zák. č. 142/1950 Zb.; nar. č. 54/1946 Zb. SNR, nar. č. 61/1947 Zb. SNR.)

e) Aj naďalej však ostávajú niektoré práva organizácie (prenajímateľa) zrušiť prostredníctvom súdu právo užívať byt napr. pre neplatenie úhrady (nájomného) alebo pre porušenie domového poriadku (porovnaj napr. § 184 Obč. zák. s § 2 nar. č. 179/1950 Zb. o dôležitých dôvodoch na výpoveď chránených nájmov alebo na ich zrušenie bez výpovede; porov. i staršie predpisy).

f) Podľa § 179 Obč. zák. po smrti užívateľa užívanie bytu nezaniká, ale prechádza na ďalšie osoby, napr. na príslušníkov domácnosti alebo na dediča (ak ide o družstevný byt), prípadne podľa § 175 na druhého manžela.

Aj podľa starších predpisov (napr. podľa § 50 zák. č. 67/1956 Zb. o hospodárení s bytmi) po smrti užívateľa prechádzal byt na príslušníkov jeho rodiny alebo na príslušníkov jeho domácnosti. Dedičný nájom, pravda v odlišnej forme, spomína sa už v bývalom Uhorsku v súvislosti so zák. čl. XXV/1896.[2] O dedičoch, ktorí boli rodinnými príslušníkmi člena stavebného bytového družstva a ktorí mali nárok, aby boli do družstva prijatí namiesto zomretého člena, je reč v 24. bode čiastky 40/1959 Ú. v. Avšak klasický nájom predstavoval pôvodne dočasné užívanie.

g) Ale aj napr. v zák. č. 67/1956 Zb. o hospodárení s bytmi, ktorý nadväzuje výslovne na nájomné zmluvy, hovorí sa o užívateľoch bytov a o užívaní bytov. Ba už v klasickej rímskoprávnej inštitúcii locatio conductio rei sa výslovne uvádza priame osobné užívanie v súvislosti s nájmom obytného stavania,[3] ale inštitúcia sa naďalej volá nájmom, nájomnou zmluvou.

---

[2] F a j n o r—Z á t u r e c k ý, *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, Praha 1933, 174.

[3] J. V á ž n ý, *Římské právo obligační*, Bratislava 1924, 92: „... Užívání... záleží... v detenci a v přímém osobním užívání, a sem patří např. *nájem obytného stavení* — kontrahenti se tu nazývají *pronajímatel* a *nájemce bytu*, inquilinus..."

h) Podľa § 161 Obč. zák. drobné opravy v byte a obvyklé náklady spojené s užívaním bytu uhradzuje užívateľ, väčšie náklady a povinnosť udržiavať byt v stave spôsobilom na riadne užívanie má organizácia dávajúca byt do užívania.

Obdobné ustanovenia platili už dávnejšie (pozri § 388 predošlého Občianskeho zákonníka 141/1950 Zb.) v súvislosti s nájmom bytu.

i) Tak ako teraz užívateľ nesmie vykonávať stavebné úpravy a iné podstatné zmeny v byte bez súhlasu organizácie (§ 165 Obč. zák.), ani podľa predošlých predpisov nebol na to nájomník oprávnený (porov. § 387 a nasl. predošlého Obč. zák. č. 141/1950 Zb.).

j) Aj užívateľ bytu (aj bývalý nájomník) má právo dať za súhlasu orgánu časť bytu do užívania inej osobe (podnájomníkovi) podľa § 394 Obč. zák., resp. podľa § 40 cit. zák. č. 67/1956 Zb.

k) Terajšia dohoda o odovzdaní a prevzatí bytu sleduje v podstate to, čo bývalá nájomná zmluva o byte.

Doteraz sme vymenovali spoločné náležitosti nového inštitútu *osobné užívanie bytov* a starého inštitútu *nájom bytu.*

B) Špecifické náležitosti len pre nový inštitút sú:

a) Podľa § 159 Obč. zák. užívatelia bytov majú právo zúčastňovať sa na správe domu. Pre úplnosť treba poznamenať, že takéto právo mali aj nájomníci ako členovia bytových družstiev na členských schôdzkach družstva (pozri 34. bod čiastky 40/1959 Ú. v.). Ostatní nájomníci v obytných domoch však takéto právo nemali.

b) Podľa § 163 Obč. zák., ak drobné opravy užívateľ nezabezpečí včas, je organizácia oprávnená opravy vykonať na jeho náklad a je zodpovedný aj za prípadnú škodu, ktorá oneskorenou opravou vznikla.

c) Podľa § 161 Obč. zák. je organizácia povinná podľa možnosti aj zlepšovať údržbu domu pre užívateľov bytov.

Je teda zrejmé, že spoločné náležitosti oboch inštitútov značne prevažujú nad špecifickými náležitosťami nového právneho inštitútu. Pripomíname však, že sme uviedli taký počet náležitostí, že z právneho hľadiska nemožno všetky považovať za podstatné pre nový alebo starý inštitút.

2. Dôvodová správa k novému Občianskemu zákonníku[4]

[4] *Občiansky zákonník a s ním súvisiace predpisy,* Bratislava 1964, 258–260, 296–303.

uvádza dôvody zavedenia nového inštitútu *osobné užívanie bytov* namiesto *nájom bytu* v podstate takto: a) namiesto systému abstraktných inštitútov používa osnova konkrétne inštitúty *osobné užívanie bytov* namiesto inštitútu *nájom;* b) pri nájme bolo postavenie účastníkov v podstate protichodné, teraz je tu súlad, lebo v socialistickej spoločnosti je bytová výstavba a užívanie bytov vecou celej spoločnosti; užívatelia bytov majú záujem udržiavať a zveľaďovať bytový majetok; c) inštitút nájmu, ktorým sa umožnilo získavať byty len na dočasné užívanie a ktorý vychádza z ochrany záujmov súkromných vlastníkov bytového majetku, nemôže tieto nové vzťahy vyjadriť; d) nájom nie je vhodný, najmä pokiaľ ide o byty stavebných bytových družstiev, kde užívacie právo bytu je podobné právu užívať byt na základe vlastníckeho práva; pre užívanie bytov sa zavádza nový právny inštitút *osobné užívanie bytov,* lepšie vystihujúci zmeny, ktoré v užívaní bytov nastali, a zabraňujúci negatívnym javom, ktoré doterajšia právna úprava umožňovala. Právo osobného užívania bytov nie je časove obmedzené, prechádza na dedičov. — K týmto dôvodom pripájame niekoľko poznámok.

Je pravda, že osobné užívanie bytov je konkrétnejší inštitút, ale aj napriek tomu toto stanovisko možno po dôkladnejšej analýze označiť len za hypotetické. Z významového hľadiska totiž v slovenčine a rovnako aj v češtine spojenie slov *osobné užívanie bytov* vyjadruje oveľa širší pojem, než aký má na mysli nová právna úprava v kódexe. Osobné užívanie bytov predstavuje totiž každé užívanie bytu osobou, a to aj vo vlastnom dome. Takéto užívanie bytu však zákonník nemá na mysli, pretože sa zakladá na vlastníckom práve k domu a z tohto dôvodu ani netreba upravovať podrobné podmienky užívania bytu. Ďalej § 153 Obč. zák. počíta aj s možnosťou prenechania bytu do užívania občanovi bezodplatne, ale ani tento spôsob užívania tu zákon v podstate nerieši. Má na mysli užívanie bytu za úhradu. Okrem toho je osobným užívaním bytu aj užívanie jeho časti ďalšou osobou (bývalý podnájomník) za podmienok § 394. Napokon aj užívanie bytu v rodinnom nevlastnom domčeku za podmienok § 390 Obč. zák. je vlastne osobným užívaním bytu užívateľom za súhlasu vlastníka domčeka, a predsa ani tieto prípady zákon nenazýva už osobným užívaním bytov, i keď ich upravuje, pretože tento termín sa používa len pre tretiu časť zákonníka. V § 153 Obč. zák. počítajú sa k osobnému užívaniu bytov len byty od štátnych, družstevných a iných socialistických organizácií. Pre

spresnenie a úplnosť treba ešte dodať, že namiesto termínu *osobné užívanie bytov* nemožno hovoriť len o termíne *nájom* bez prívlastku, ale treba hovoriť o termíne *nájom bytu,* pretože samotný termín *nájom* bol nadradeným termínom pre všetky ďalšie druhy nájmu (napr. *nájom bytu, nájom nebytovej miestnosti, nájom pozemku, nájom hnuteľnosti* a pod.).

Je pravda, že teraz pri osobnom užívaní bytov bytová výstavba a zveľaďovanie bytov je vecou celej spoločnosti, pretože tieto záujmy sú silnejšie ako v minulosti, keď obytné domy vlastnili hlavne jednotlivci. Je tu úplný súlad medzi organizáciou a užívateľmi bytov, pokiaľ ide o zveľaďovanie bytového majetku. Pravda, aj naďalej treba rátať s tým, že užívateľ bytu bude chcieť aj teraz bývať čo najlacnejšie a najlepšie v dome organizácie.

Treba súhlasiť s náhľadom, že inštitút *nájom* vyšiel pri svojom vzniku z ochrany špekulačných záujmov súkromných vlastníkov obytných domov a že najmä v dávnej minulosti boli z týchto dôvodov nájmy prevažne dočasné. Avšak inštitút *nájom* trvá v rôznych štátoch už niekoľko storočí. U nás bol v posledných 50 rokoch množstvom predpisov jeho obsah podstatne modifikovaný. Jeho právny význam sa často obrátil i proti prenajímateľom-vlastníkom, takže už dávnejšie pred zrušením Občianskeho zákonníka zák. č. 141/1950 Zb. prenajímateľ nemohol svojvoľne nájomníka vypovedať, ani zvyšovať nájomné bez súhlasu orgánov. Táto zmenená právna štruktúra nájmu je zvýraznená v mnohých predpisoch, ktoré sme sčasti uviedli vyššie.

O dedičnom nájme v družstevných bytoch sme už hovorili. Dodávame ešte, že aj podľa § 95 Hosp. zák. č. 109/1964 Zb. ide o majetok družstva, a nie o majetok členov družstva. Členovia družstva bývajú teda nie vo vlastnom dome, ale v dome stavebného bytového družstva, ktorému sa tiež odvádza odplata za užívanie bytu. Družstevné nájmy jestvovali už v minulosti.

Analýza oboch inštitútov naznačuje, že aj v novom zákonníku predsa len mal ostať starý (ale obsahovo modifikovaný) termín *nájom bytu* namiesto termínu *osobné užívanie bytu.* Proti novému termínu svedčia aj ďalšie okolnosti:

a) Usudzujeme, že je väčší vecný rozdiel medzi osobným užívaním bytu vo vlastnom dome a osobným užívaním bytu v nevlastnom dome ako medzi osobným užívaním bytu a bývalým nájmom bytu, pretože v oboch posledných prípadoch ide o užívanie na základe spoločného obligačného práva, kým

v prvých dvoch prípadoch ide o užívanie na základe vlastníckeho práva a o užívanie na základe obligačného práva. Vo verejnosti, ale najmä v tlači a v rozhlase sa ešte stále hovorí o nájme bytov, a nie o osobnom užívaní bytov, hoci sa myslí na novú právnu úpravu.

b) Oproti tradičnému termínu *nájom bytu,* ktorý dobre chápal aj neprávnik a ktorý mal nesporné prednosti (od slovesa *najímať* bolo možné vytvoriť aj v š e t k y ďalšie potrebné termíny), je termín *osobné užívanie bytov* zdĺhavým opisným termínom, ktorý z vecného ani z jazykového hľadiska nevystihuje to, čo má označovať. Je vo veľkej nevýhode oproti termínu *najímať,* z ktorého boli odvodené ďalšie potrebné termíny, ako sú *nájom, nájomná zmluva, nájomné, nájomník, nájomná agenda, nájomný referent, prenajímateľ, prenájom, prenajať, podnájomník* a pod. Z nového termínu môžeme utvoriť len niekoľko ďalších krátkych termínov (napr. *užívateľ bytu),* ostatné termíny sú už opisné a nepraktické *(agenda pre osobné užívanie bytov, referent pre osobné užívanie bytov, dať byt do osobného užívania* — posledný termín navyše sotva vystihuje právny význam). Okrem toho ďalšie termíny, ktoré súvisia s novozavedeným termínom *osobné užívanie bytov,* sú už z iných slovných základov. Napr. termín *organizácia,* ktorý predstavuje veľmi široký pojem a pri ktorom ťažko zistiť, čo má predstavovať, ak podrobne nepoznáme predpisy o osobnom užívaní bytov. Rovnaká situácia je pri termíne *úhrada,* ktorý sa bude musieť špecifikovať istými atribútmi, pretože sám osebe má široký význam. Ťažko sa dá nahradiť aj termín *prenájom.* Ale ak napr. chceme vysvetliť, že máme na mysli bývalého podnájomníka (teraz podľa § 394 Obč. zák.), budeme na to potrebovať celú vetu, lebo výraz *podnájomník* sa už v nových predpisoch nepoužíva. Nedôsledný a nevýstižný je aj termín *dohoda o odovzdaní a prevzatí bytu,* lebo obsahuje aj výšku úhrady, čo je jeho podstatnou náležitosťou vzhľadom na kontrahentov (§ 155 Obč. zák.). Nový termín nezjednodušuje situáciu v právnej terminológii. Nezískali sme ním, pretože starý termín by bol dobre vystihol aj nový, správnejšie povedané nanovoupravený obsah.

c) Dôvodová správa k Občianskemu zákonníku uvádza, že osobné užívanie bytov je nový právny inštitút. Podrobná analýza však ukazuje, že v podstate predsa len ide o starý inštitút *nájom bytu,* ktorý bol iba čiastočne modifikovaný novšími predpismi a ktorý dostal len nové pomenovanie. Ale aj keby bol náš názor, že ide o starý inštitút, mylný, predsa

mohol ostať starý názov. Máme totiž nemálo dokladov, že jeden termín môže byť aj viacvýznamový, resp. jestvujú prípady, že sa spresní alebo nanovo vymedzí pojem, ale sa ponechá starý názov. Je pravda, že s viacvýznamovými termínmi sú isté ťažkosti, ale v našom prípade by nedošlo k nedorozumeniu. Ak napr. povieme vetu „Nemám ešte zaplatené nájomné", zaiste ju aj dnes každý porozumie, hoci podľa novších predpisov by sme správne mali povedať „Nemám ešte zaplatenú úhradu za užívanie bytu". A pretože práve nájomné za byt je najbežnejšie, nie je spravidla ani potrebné hovoriť, že ide o nájomné za byt.

d) Nájom a všetky termíny odvodené od tohto slova patria do lexiky oboch našich jazykov. Sú to termíny typicky právne, preto je istou anomáliou, keď ich práve právnici vylučujú z právnej oblasti. Je však nesporné, že ostatní používatelia jazyka ich budú aj naďalej používať ako spisovné slová.

e) Napokon ešte uvádzame, že aj v iných socialistických štátoch prešiel inštitút *nájom* za posledné polstoročie veľkými právnymi premenami, no aj napriek tomu nebol zrušený. Jeho názov sa zachoval napr. v práve Sovietskeho sväzu alebo i v poľskom práve.[5]

Zdá sa, že sme jediným štátom, ktorý vylúčil nájom (nájom pôdohospodárskeho pozemku podľa § 490 Obč. zák., ktorý ešte zostal, nemá veľký význam).

Nie sme proti tvoreniu nových termínov, ale sme za utvorenie lepších, než sú jestvujúce. Tak napr. už dávnejšie jestvuje termín *osobné vlastníctvo*,[6] ktorý predstavuje nový inštitút požívajúci špecifickú právnu ochranu a contrario súkromného vlastníctva. Nový zákonník rozvinul pojem tohto vlastníctva ešte viac, čo bolo bezpodmienečne nutné, aby sa odlíšili druhy vlastníctva. Keby sa bol analogicky utvoril termín *osobný nájom bytu* namiesto termínu *osobné užívanie bytu*, domnievame sa, že by nebolo toľko námietok, hoci ani takáto novota nie je potrebná a náležite odôvodnená.

Naše pripomienky sa vzťahujú aj na termíny *osobné uží-*

[5] *Občiansky kódex RSFSR*, Slov. vyd. politickej literatúry, Bratislava 1954, 39, 40: III. Majetkový nájom... 156 – a Členovia... stavebných bytových družstiev... (!) *Graždanskij kodeks RSFSR*, Gosjurizdat, Moskva 1956, 55: III. Imuždestvennyj najom; *Prawo cywilne i kodeks rodzinny*, Wydawnictwo prawniczne, Warszawa 1963, 188, Art. 370: Najem.

[6] P. Colotka, *Osobné vlastníctvo*, Bratislava 1956.

vanie iných obytných miestností a *osobné užívanie miestností neslúžiacich na bývanie.*

Termín *osobné užívanie pozemkov* je vhodný na označenie nového právneho inštitútu. Z jeho vecného obsahu vymedzeného v § 198 Obč. zák. sa dá usudzovať, že tento inštitút sa vytvoril kombinovaním bývalého práva stavby (nový zákonník neprevzal ani termín *právo stavby)* a dedičného nájmu. Ani proti prívlastku „osobné", ktorý tvorí súčasť názvu inštitútu, niet čo namietať, lebo tento prípad treba odlišovať od iného užívania poľného (lesného) pozemku na základe poľnohospodárskeho (lesného) nájmu podľa § 490, 494 Obč. zák., ktorý sa ešte zachoval.

Novým právnym inštitútom sú aj *služby.* Definujú sa v § 222 Obč. zák. Medzi ne zákonník počíta predaj v obchode, požičiavanie vecí, zhotovenie veci na zákazku, opravu a úpravu vecí, obstarávateľské služby, ubytovacie služby, prepravné služby, právnu pomoc advokátskej organizácie, peňažné služby a poistenie.

Z terminologického hľadiska je pozoruhodné, že termínom *služby* sa označuje aj predaj v obchode. Dôvodová správa k Občianskemu zákonníku v tejto súvislosti zaznamenáva okrem iného aj to, že ekonomickou podstatou predaja tovaru v obchode je služba obyvateľstvu, kde zmluvné strany, t. j. organizácia obchodu a občan už nestoja so svojimi záujmami proti sebe, ale naopak sú v súlade.[7]

Treba vyzdvihnúť, že zákonník svojou novou právnou úpravou zabezpečuje občanovi maximálne výhody pri kúpe tovaru v obchode organizácie, najmä čo do kvality, účinnejšej záruky v záručnej dobe, ako aj to, že vlastníctvo hnuteľností nadobúda spravidla až prevzatím veci (§ 134 ods. 1, § 241 ods. 1 Obč. zák.).

Na druhej strane však nemožno doslovne chápať tú časť dôvodovej správy, kde sa hovorí, že ekonomickou podstatou predaja tovaru v obchode je služba obyvateľstvu a že je súlad medzi stranami. Veď nie všetci občania, čo vstupujú do obchodu s úmyslom kupovať, si tovar naozaj kúpia. Niektorí sa vrátia z obchodu bez kúpy, čiže k predaju nedôjde. V takomto prípade nemožno hovoriť o súlade. Príčina takéhoto rozchodu je ekonomická: občan chce výhodnejšie kúpiť, organizácia vý-

[7] *Občiansky zákonník a s ním súvisiace predpisy,* Bratislava 1964, 259, 260.

hodnejšie predať. Tak sa potom stáva, že organizácia napokon predá tovar lacnejšie, napr. pri organizovaní hromadného odpredaja tovaru (sezónneho po sezóne alebo nemódneho po móde).

Preto sa nám zdá, že ešte stále nemožno chápať predaj v obchode ako službu, ale ako právny úkon, pri ktorom aj dnes prevláda zásada „do, ut des", lebo občan si pri kúpe ani neuvedomuje, že sa mu dostala služba, najmä keď vie, že aj on musí dať peňažnú protihodnotu.

Naproti tomu pri ostatných vymenovaných službách (hoci aj odplatných), ale najmä pri vypožičiavaní vecí bezodplatne (podľa § 262 Obč. zák.) ide už aj z jazykového hľadiska o službu pre obyvateľstvo vo vlastnom zmysle slova, kde je ekonomickou podstatou (najmä pri vypožičiavaní vecí) len táto služba.

I. skupina termínov

slovenské termíny	české termíny

1. *požičiavanie vecí* — *půjčování věcí* (locatio conductio aj komodát), § 257, 262 Obč. zák.
2. *pôžičky* — *půjčky* (len mutuum) len od soc. organizácie, a to len peňažné, § 341 Obč. zák.
3. *pôžička* — *půjčka* (mutuum aj komodát) aj peňazí medzi občanmi, § 387, 388, 389 Obč. zák.
4. *zmluva o pôžičke* — *smlouva o půjčce* (len mutuum), § 426 Zák. medzinár. obch.
5. *zmluva o vypožičaní* — *smlouva o vypůjčení* (len komodát), § 431 Zák. medzinár. obch.
6. *nájomná zmluva* — *nájemní smlouva*, § 439 Zák. medzinár. obch.
7. *nájom* — *nájem* [len poľnohospodárskeho (lesného) pozemku], § 490, 494 Obč. zák.

Už z jednoduchého výpočtu týchto termínov je jasné, že je pomerne náročné naučiť sa, ktorý termín aký právny inštitút predstavuje alebo aký je jeho vecný obsah.

II. skupina termínov

slovenské termíny	české termíny
1. *pokonávka*	1. *smír*
	narovnání
2. *zmier*	2. *smír*

Pred vydaním nových kódexov sa v slovenčine termínom *pokonávka* (čes. *smír)* rozumela dohoda strán, podľa ktorej si strany po vzájomných ústupkoch upravili sporné alebo pochybné práva, a to práva v zmysle ekonomickom. Naproti tomu v trestnom práve si mohli strany vybaviť zmierom (čes. *smír)* urážky na cti. Okrem toho *zmier* predstavuje aj dohodu účastníkov pri riešení medzinárodného sporu.[8] Tieto termíny boli teda v slovenčine už dávno ustálené.

Príklady: „Zánik záväzkov pokonávkou (smírem): Doterajší záväzok možno nahradiť novým tým, že si strany dohodou upravia práva medzi nimi sporné alebo pochybné." (§ 321 býv. Obč. zák. č. 141/1950 Zb.)

„Právne pomery, pri ktorých to povaha veci pripúšťa, možno so schválením sudcu usporiadať súdnou pokonávkou (smírem) pred začatím konania na ktoromkoľvek okresnom súde. Sudca neschváli pokonávku (smír), ak sa prieči zákonu alebo všeobecnému záujmu." (§ 40 býv. O. s. p. zák. č. 142/1950 Zb., ktorého slovenský text bol autentický.) Preto pôvodne aj v arbitráži bola pokonávka (smír) — § 15, 16 nar. č. 139/1950 Zb.

„Zmier (smír). (1) Miestny národný výbor predvolá urazeného i obvineného a pokúsi sa ich zmieriť (smířit)." Alebo: „(1) Ak zostane pokus o zmier (smír) na okresnom národnom výbore bezvýsledný, vykoná sa o návrhu ústne pojednávanie." (§ 62 ods. 1 prvá veta a § 63 ods. 1 býv. T. p. s. zák. č. 89/1950 Zb.)

Z príkladov vidíme, že v slovenčine termíny *pokonávka* a *zmier* neboli dublety.

V nových kódexoch sa situácia vyvinula takto:

V novom Občianskom zákonníku sa normotvorca v českom autentickom texte v § 92 vyhol termínu *smír* a použil termín *dohoda,* a to isté sa stalo aj v slovenskom texte: „Dohodou (dohodou) môžu účastníci upraviť práva medzi nimi sporné." Naproti tomu však v novom Občianskom súdnom poriadku v § 99 je už v češtine termín *smír* a pod vplyvom češtiny je

[8] *Právnický terminologický slovník,* Bratislava 1952, 87, 122.

termín *zmier* i v slovenčine: „Ak to povaha veci pripúšťa, môžu účastníci skončiť konanie súdnym zmierom (smírem)." Termíny *zmier* a *zmierenie* vyskytujú sa aj na iných miestach tohto zákonníka.

V Zákonníku medzinárodného obchodu sme sa s češtinou opäť rozišli. V českom texte sa používa termín *narovnání*, v slovenskom *pokonávka* v takom zmysle, ako sa dávnejšie používal v slovenskej terminológii: „Pokonávka (narovnání). Doterajší záväzok možno nahradiť novým záväzkom aj tým spôsobom, že si strany dohodou upravia pohľadávky a záväzky medzi nimi doteraz sporné alebo pochybné." (Nadpis a kontext § 259 Zák. medzinár. obch., takisto aj v § 260, 261.)

Aj keď pred vydaním nových kódexov termín *pokonávka* v slovenskej terminológii v uvedenom význame pevne zakotvil, zdá sa nám, že je namieste termín *zmierenie*, a nie *pokonávka* v § 70 a nasl. nového Občianskeho súdneho poriadku v konaní o zmierenie (smíření) manželov, pretože tu nejde o spor v ekonomickom význame, ako sme to zdôraznili pri definícii pokonávky, ale o rozvadených manželov, medzi ktorými sa má zabrániť rozvratu po citovej stránke. Majetkové spory manželov sa tu totiž ešte neriešia, k tomu dochádza až po rozvode v osobitnom majetkovoprávnom spore. Podobne aj v spoločenskom živote sa povie: Otec zmieril (nie pokonal) svoje deti, ktoré sa pobili, pourážali a pod.

Termín *pokonávka* v uvedenom význame by sa mal používať. Bolo by to v súlade so zásadami koordinácie českej a slovenskej terminológie a okrem toho tento termín treba rešpektovať ako už veľmi dávno zakotvený a ustálený v slovenčine.[9]

III. skupina termínov

slovenské termíny		české termíny	
1. *predpokladá sa* *má sa za to*	(praesumptio iuris)	1. *má se za to* *předpokládá se*	(praesumptio iuris)
2. *platí*	(praesumptio iuris ac de iure)	2. *platí* *má se za to*	(praesumptio iuris ac de iure)

[9] *Zásady koordinácie českej a slovenskej terminológie*, ČSTČ 3, 1964, 131.

Kým v prvých prípadoch máme na mysli právnu domnienku, ktorú možno vyvrátiť dôkazom opaku, v druhom prípade ide o nevyvrátiteľnú domnienku, takže právny predpis dôkaz opaku nepripúšťa. Na základe takto vymedzeného významu a podľa kontextu právneho predpisu možno usúdiť, ktorý pojem má normotvorca na mysli. V češtine a pod vplyvom českých autentických textov dakedy i v slovenčine sa tieto termíny nepoužívajú vždy správne. Používajú sa aj promiskue, hoci ide o ten istý pojem. Už prehľad týchto termínov signalizuje, že ide len o dva pojmy s tromi termínovými variantmi.

Výraz *má sa za to* dostal sa do nových slovenských predpisov pod vplyvom češtiny. Tento výraz nezaznamenáva ani Slovník slovenského jazyka, ba nenašli sme ho ani v bohatých excerptoch Ústavu slovenského jazyka SAV. Nemal by sa teda do slovenčiny zavádzať už aj z toho dôvodu, že čes. knižný výraz *má se za to* (pravdepodobne podľa lat. *habetur)* je veľmi dobre nahraditeľný dávno zaužívaným slovenským výrazom *predpokladá sa.* Tento výraz sa napokon používa aj v češtine, hoci zriedkavo. Podľa koordinačných zásad mohol by sa teda uplatniť väčšmi aj v češtine, kde sa priveľmi preferuje knižný výraz *má se za to.*

Príklady z obdobia pred vydaním a po vydaní nových zákonníkov:

„Pri opravách tlačových chýb a nesprávností vo vnútornej úprave Zbierky zákonov *platí (má se za to),* že opravené znenie sa správne vyhlásilo." (§ 8 ods. 2 zák. č. 214/1948 Zb. o zbierkach zákonov.)

Pretože dôkaz opaku sa nepripúšťal, použil sa v slovenskom texte výraz *platí.*

„Ak je potrebné, môže úrad vyzvať prihlasovateľa, aby v určenej lehote dokázal možnosť uskutočnenia predmetu prihlášky. Ak tak neurobí prihlasovateľ bezdôvodne, *predpokladá sa (předpokládá se),* že prihlásený predmet nie je uskutočniteľný." (§ 14 zák. č. 34/1957 Zb. o vynálezoch, objavoch a zlepšovacích námetoch.)

V citovanom texte sú termíny v oboch jazykoch správne, pretože tu je prípustný dôkaz opaku.

Zákonník medzinárodného obchodu používa v oboch jazykoch výrazy *má sa za to (má se za to)* vo viacerých prípadoch, napr. v § 15, 17, 44, 77 a v ďalších:

„V pochybnostiach *má sa za to (má se za to),* že vec má povahu veci určenej podľa druhu." (§ 15 cit. zák.)

IV. skupina termínov

slovenské termíny	české termíny
1. *právo spätnej kúpy* (PTS, SAV, 1952, 97, 178) *právo späťkúpy* (§ 385 Zák. medzinár. obch.)	1. *právo zpětné koupě* (§ 385 Zák. medzinár. obch.)
2. *právo spätného predaja* (analogicky) *právo späťpredaja* (§ 388 cit. zák.)	2. *právo zpětného prodeje* (§ 388 cit. zák.)

V Zákonníku medzinárodného obchodu sme sa zbytočne odchýlili od češtiny, keď sme použili výrazy *právo späťkúpy* a *právo späťpredaja,* ktoré sú v slovenčine neobvykle tvorené novotvary. Aj podobne utvorené výrazy *späťvzatie, späťdobytie* sú veľmi zriedkavé. Prekvapuje to o to viac, že termín *právo spätnej kúpy* je v slovenskej terminológii zaužívaný a podľa toho správny by mal byť aj výraz *právo spätného predaja,* hoci sa skoršie v predpisoch nikde nevyskytol. Tu je česká terminológia dôslednejšia ako slovenská.

V. skupina termínov

slovenské termíny	český termín
pobočné závody *odštepné závody* *filiálne závody*	*odštěpné závody*

Domnievame sa, že v slovenčine je správny len termín *pobočný závod,* ktorý je doložený nielen v Právnickom terminologickom slovníku, ale aj v Slovníku slovenského jazyka. Mohlo by sa uvažovať o termíne *filiálny závod.* V predpisoch sa však nepoužíva. Termín *odštepný závod* v § 45, 107, 108 Hosp. zák. sa nemal použiť, lebo spisovná slovenčina ho nepozná.

SYNONYMIE VE ŠPANĚLSKÉ SILNIČNÍ A MĚSTSKÉ DOPRAVNÍ TERMINOLOGII

Josef Krautman

Synonyma jsou jako prostředek vysloveně stylistický velmi častá v beletrii a běžné sdělovací řeči; naproti tomu v odborném stylu a v terminologii jsou jevem nežádoucím, protože jednou z hlavních terminologických zásad je, aby každému pojmu odpovídal jediný termín.

Otázka terminologických synonym jako synonym vůbec je otázkou onomasiologie, teorie pojmenování, a teprve rozbor důvodu vzniku synonym ukazuje, zda tyto paralelní termíny jsou nutné.

Tzv. živé dění v jazyce dává stále vznik novým pojmenováním, dochází ke změnám vnitřní náplně při zachování zevní podoby výrazu, k použití slov jednoho oboru v oboru jiném a jindy se zase použije v terminologii nově slov, která již zmizela z obecného jazyka. Snahy odborníků usměrnit živelné tvoření termínů vedou k normalizaci, která ovšem předpokládá existenci nadřízené instance.

Situace ve španělské odborné terminologii je o to složitější, že španělským jazykem se rozumí buď španělský spisovný jazyk ve Španělsku, nebo španělština v souhrnu dialektů Španělska, anebo různé formy španělštiny v zemích, kde se španělsky mluví.

Všimneme si zde především termínů silničního a městského dopravního inženýrství v současné evropské španělštině a přihlédneme i k termínům přijatým panamerickou komisí La Comisión de Terminología de los Congresos Panamericanos de Carreteras, která je představitelkou normalizačního panamerického úsilí v oboru terminologie silničního stavitelství a dopravy.

Probereme tu terminologická synonyma, tj. výrazy totožné nebo aspoň podstatně shodné, patřící do spisovného jazyka; stranou zůstávají synonyma částečně se překrývající nebo tolik významově blízká. K synonymům nepatří tzv. dublety, tj. výrazy utvořené od stejného základu, např. *isleta — islote* (ostrůvek), *calleja — callejón* (ulička).

Terminologická synonyma můžeme třídit z hlediska A) vzniku, popřípadě formy, B) z hlediska významového, C) podle klasifikačního kritéria slovních druhů.

A) Typy synonym utříděné z hlediska formy, popřípadě vzniku.

1. Vedle sebe existuje termín souslovný a jednoslovný. Praxe pociťuje sousloví jako těžkopádná, zejména pro potíže při začleňování do kontextu a dává přednost jednoslovným termínům pracovního jazyka, které teprve později se stávají spisovnými, např. *máquina quitanieves* (sněhový pluh, doslovně: stroj odstraňující sníh) — později jen *quitanieves*, nebo *glorieta* (okružní křižovatka) v Diccionario Técnico de Carreteras z roku 1964, který již neuvádí termín *cruce giratorio*, dosud jediný pro okružní křižovatku v Diccionario Técnico de Vialidad z r. 1951.

Sousloví administrativně úředního stylu *maniobra de paso* (doslovně: manévr předjíždění) pro předjíždění je v poslední době nahrazováno jednoslovným *adelanto;* stejné povahy je i dvojice *carretera para vehículos de motor — autopista* ve významu dálnice.

Praxe razí krátký termín *seňal* pro dopravní značky vedle sousloví *cartel indicador de tráfico*. Proti termínům *poste luminoso — guardacantón luminoso* (světelný majáček) z roku 1951 je v roce 1957 ve Vocabulario Internacional de Ingeniería de Tráfico (Mezinárodní slovník silničního a městského dopravního inženýrství) prosazován jednoslovný značkový termín *tope*.

2. Vedle sebe stojí termín cizí a domácí, např. pro parkování je použito termínu *aparcamiento*, které Corominas (Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana, 1954) označuje za „barbarismo" a za zbytečné slovo cizího původu, protože španělština má svůj termín *estacionamiento*. Dnes se termínu *aparcamiento* používá v Mexiku a na Kubě. Praxe ovlivňuje i Diccionario Técnico de Carreteras (Silniční technický slovník) z roku 1964, který používá obou termínů nedůsledně, a to *aparcamiento* samostatně, *estacionamiento* pak v sousloví *zona de estacionamiento* (pásmo pro parkování).

Jiná je situace u dvojice *cracking* a *desdoblamiento* (krakování nafty); *cracking* je citátové anglické slovo; synonymum *desdoblamiento* (doslovně: rozklad) vzniklo zřejmě ze snahy mít domácí termín.

3. V dvojici synonym typu *arroyo — sangría* ve významu rigol jsou oba termíny z různých oborů a je jich použito metaforicky; *arroyo* je běžně používané slovo ve významu potok, *sangría* je z oboru lékařství, kde má význam pouštění žilou.

Jiným typem synonym jsou výrazy *calle cortada — calle*

muerta (slepá ulice), *cruce oblicuo — cruce en aspa* (šikmá křižovatka), *aspa* = křídlo vět. mlýna, kde jednoho termínu je použito v přímém, druhého v přeneseném významu.

B) Typy synonym utříděné z hlediska významového.

1. Vedle sebe stojí termín značkový, např. *arcén* (krajnice) a termín popisný, snáze srozumitelný *franja lateral.* Termín *arcén* se udržuje pro lepší možnost specifikace, např. *arcén afirmado* — zpevněná krajnice, *arcén sin afirmar* — nezpevněná krajnice, *arcén a nivel* — krajnice v úrovni vozovky.

Termín s nejasnou motivací *batalla* ve významu rozvor náprav vyvolává potřebu termínu srozumitelného a má vedle sebe hned dvě synonyma *distancia entre ejes — separación de los ejes.*

2. Hledisko systémovosti je rozhodujícím pro prosazování termínu *empalme* ve významu trojramenná křižovatka proti sousloví *cruce de tres vías.* Termínu *cruce* se používá pro křižovatky víceramenné a je proto z hlediska systémovosti nevhodný pro křižovatku trojramennou; protože španělština má pro trojramenné křižovatky termín *empalme,* je termín *cruce de tres vías* zbytečný.

3. *Cruce en aspa* a *cruce oblicuo* jsou synonyma pro šikmou křižovatku. Z hlediska dnešního stavu výroby a techniky nedává motivace termínu *cruce en aspa* (doslova křižovatka ve tvaru lopatky větrného mlýnu) představu tak jasnou jako *cruce oblicuo* (šikmá křižovatka), a proto zastarává.

Zajímavé dobové tendence jsou patrny v používání termínů *guardacantón* a *guardarruedas* (patník) ještě ve slovníku z roku 1951, zatímco slovník v r. 1964 používá výrazu *hito de protección para peatones* a *hito de seguridad.* Z hlediska jazykového je to výjimečnost kompozit, před nimiž je dána přednost souslovím, a jistě se tu odráží i pokrok techniky.

4. Hledisko přesnosti vedlo autory silničního slovníku z r. 1964 při výběru termínů *pavimento* a *capa de rodadura* pro označení obrusné vrstvy. Slovník z r. 1951 má ještě tři synonymní termíny: *capa de desgaste, capa de rodadura, pavimento.* V termínech *capa de rodadura* a *pavimento* je zvolen znak umístění, tj. vrstva, po které se jezdí, kdežto termín *capa de desgaste* obsahuje znak méně přesný: opotřebení, kterému totiž podléhají i spodní vrstvy.

5. Vedle termínu správného se udržuje termín věcně nesprávný. V dvojici kalkovaných termínů *capacidad máxima — capacidad posible* pro označení maximální kapacity se starší termín *capacidad máxima* přes svoji věcnou nesprávnost udr-

žuje v praxi. Byl utvořen jako kalk z italštiny, je uváděn ještě ve slovníku z r. 1957, ale slovník z r. 1964 zná toliko termín *capacidad posible,* kalk z angličtiny.

6. Různé jazykové prostředky, popřípadě přístup k věci z různých stran, tj. výběr různých znaků pro vyjádření daného pojmu, vytvářejí jednotlivé členy v synonymních dvojicích nebo řadách. Srovnáváme-li dvojice jednoslovných termínů *arcén — paseo* (krajnice); *vereda — acera* (chodník); *circulación — tráfico* (doprava); *conservación — mantenimiento* (údržba); *deslizamiento — patinaje* (smyk); *cruce — intersección* (křižovatka), vidíme, že u tohoto typu synonym je použito různých slovních základů. Podobný jev můžeme pozorovat také u synonym, jejichž členy jsou sousloví, např. *distancia entre ejes — separación de los ejes* (rozvor náprav).

Tím, že byly vybrány různé znaky při pojmenování, vznikla synonyma *acopio — vertedero* (hromada štěrku); *avenamiento — saneamiento* (vysušení); *paseo — franja lateral* (krajnice); *cruce oblicuo — cruce en aspa* (šikmá křižovatka). U termínu *acopio* je znakem nahromadění; *vertedero,* původně žumpa nebo místo, kam se vyklopí hmoty, pak v rozšířeném významu i tyto vyklápěné hmoty. Termín *avenamiento* má znak odvodnění, kdežto u *saneamiento* je použito znaku ozdravění. *Paseo* znamená procházku, pak i místo pro chůzi, tedy znak účelový; *franja lateral* označuje místo, má tedy znak místa. Šikmá křižovatka v termínu *cruce oblicuo* má znak vyjádřen příslušným adjektivem, v synonymu *cruce en aspa* je šikmost vyjádřena skoseným tvarem lopatky větrného mlýnu.

C) Podle klasifikačního kritéria slovních druhů rozlišujeme tyto typy souslovných synonym:

a) Ve skupině synonymních dvojic se stejným určovaným členem je

1. jako určujícího i určovaného členu použito substantiv s předložkovou vazbou, např. *barrera de protección — barrera de seguridad* (svodidlové zábradlí); *capa de rodadura — capa de sellado* (kryt vozovky);

2. určovaný člen je substantivum, určující člen adjektivum nebo adjektivum deverbativní, např. *bordillo tendido — bordillo ataluzado* (šikmý obrubník); *tráfico desequilibrado — tráfico disimétrico* (nerovnoměrná doprava);

3. proti sousloví se strukturou substantivum + substantivum s předložkovou vazbou stojí substantivum s adjektivem, např. *cruce en aspa — cruce oblicuo* (šikmá křižovatka);

calle sin salida — calle cerrada (slepá ulice); *red de carreteras — red vial* (silniční síť); *vehículo de ruedas independientes — vehículo libre* (nekolejové vozidlo);

4. synonymní sousloví tvoří dvě substantiva v asyndetickém postavení; *camión cuba — camión cisterna* (cisternový vůz).

b) Ve skupině synonymních dvojic s různým určovaným členem při stejných určujících členech může být:

1. spojení substantiva s adjektivem v obou termínech, např. *cruce múltiple — intersección múltiple* (křižovatka víceramenná); *carretera exprés — autopista exprés* (dálnice), nebo

2. v obou termínech jsou substantiva v asyndetickém postavení, např. *camión cuba — carro cuba* (cisternový vůz);

3. v obou termínech je předložková vazba substantiva, např. *censo en una intersección — recuento en una intersección* (sčítání na křižovatce), *cruce en T — empalme en T* (tříramenná křižovatka tvaru T);

4. v termínech slovesného typu stojí sloveso se substantivem, např. *canalizar el tráfico — encauzar el tráfico* (vést dopravu).

c) V synonymní dvojici jsou určující i určovaný člen různé, přičemž u typu 1. jsou dvě substantiva spojena předložkou, např. *ingeniería de tráfico — técnica de circulación* (silniční a městské dopravní inženýrství), *concentración de vehículos — masa de tráfico* (shluk vozidel), u typu 2. jsou substantiva v asyndetickém postavení, např. *camión cisterna — carro cuba* (cisternový vůz) a u typu třetího proti substantivu s adjektivem stojí dvě substantiva asyndeticky přiřazena, např. *cruce recto — intersección cruz* (křižovatka kolmá).

V závěru kapitoly o typech terminologických synonym je třeba připustit existenci meziskupin, které nelze subsumovat výlučně do některého jediného z uvedených typů.

Při výběru pojmenovacích prostředků se střetává někdy více požadavků kladených na termín, např. požadavky přesnosti, srozumitelnosti, stručnosti. Tak se stává, že vedle sebe stojí sousloví těžkopádné, např. *motor de combustión interna Diesel* (výbušný Dieselův motor) a stručné, i když méně přesné *motor Diesel.*

Z uváděných typů synonym a z toho, jaké termíny jsou preferovány, vidíme tyto tendence ve španělské odborné terminologii: často jsou prosazovány termíny jednoslovné proti souslovným, např. *glorieta* (okružní křižovatka) proti *cruce giratorio;* dává se přednost termínům bez expresivity proti termínům afektivně zatíženým, např. *arroyo* (rigol) proti

sangría — což je v souhlase s poznatkem, že proces terminologizace je provázen ztrátou expresivnosti; dává se přednost termínům objektivně popisným před termíny s přeneseným významem, např. *franja lateral* (krajnice) proti *paseo.*

Sledujeme-li frekvenci synonym podle jednotlivých pojmových oblastí, jsou svým častým výskytem nápadná synonyma okruhů řízení dopravy, druhů silnic a křižovatek, např. *confluencia — incorporación — convergencia de tránsito* (začleňování do proudu); *trenzado — entrelazado — ondulación de tránsito* (splétání); *vía de servicio — calle de servicio — calle auxiliar frontal — camico auxiliar frontal* (obslužná komunikace); *velocidad máxima — velocidad posible* (maximální rychlost); *calle cerrada — fondo de saco — vía sin salida — calle muerta — calle cortada* (slepá ulice). Jsou to oblasti, jejichž problematika v posledních dvaceti letech doznala značných změn, což se odrazilo v množství nových slov pro jednotlivé nové nebo modifikované pojmy. V těchto oblastech jako důsledek spontánního pojmenovávání se objevuje velký počet synonym, a nežádoucí synonymie je pak likvidována uvědomělým výběrem nejvhodnějšího termínu, např. *velocidad posible.*

Srovnáváme-li synonyma evropské španělštiny s jejich latinskoamerickými protějšky, nejeví se v daném oboru rozdíly ve vazbách jako spíše v lexiku, např. *islote central* (středový ostrůvek) proti americkému *rotonda, arcén* (krajnice) proti *berma, vía de circulación* (dopravní pruh) proti *carril.*

Pokud se struktury termínu týče, aniž bych chtěl generalizovat, při srovnávání latinskoamerických termínů, souznačných s evropskošpanělskými, zjišťujeme častější výskyt termínů popisných, např. proti evropskému *refugio* (ochranný ostrůvek) je americké *zona de seguridad,* proti *calzada* (pás) je *faja de rodado,* proti *trenzado* (splétání) je *ondulación de tránsito,* proti *espacio entre vehículos* je *intervalo de distancia longitudinal* (odstup vozidel).

Rozvoj vědních oborů je jen zčásti výsledkem kooperace. Individuální rozvoj vede k individuálnímu tvoření termínů. Konfrontace se uskutečňuje postupně a jednou vžitá pojmenování se pak těžko vymycují.

Z toho, co bylo řečeno o vzniku synonym, jsou zřejmé některé příčiny jejich vzniku platné u jazyků příbuzných, popřípadě i u jazyků vzdálených, např. setrvačnost starého pojmenování vedle nově vzniklého, např. *guardacantón* vedle *hito de seguridad* (patník).

Za specielně španělské příčiny vzniku terminologických synonym lze považovat to, že i v obecném lexiku španělském existuje silná vrstva neologismů latinského původu, která způsobuje, že termíny odvozené od latinských základů se velmi snadno mohou ujímat. Tyto termíny nejsou pociťovány jako tzv. *extranjerismos*, zatímco cizí slova přejímaná z cizích současných jazyků zůstávají zpravidla izolována v jazyce především proto, že se nesnadno stávají základem pro odvozování dalších slov.

Díváme-li se na španělštinu jako na celek, do něhož patří různé formy španělštiny v zemích, kde se španělsky mluví, tj. ve Španělsku i mimo ně — a tento pohled má svou oprávněnost, protože tyto formy španělštiny se vyvíjejí ve stálém vzájemném styku — vyniká ta skutečnost, že určité termíny mají svou omezenou územní platnost. Souvisí to těsně i s důležitými mimojazykovými příčinami: neexistence jediné odborné instituce a jednotné státní autority při normalizaci.

Synonymie je výrazem spontánních způsobů pojmenovávání v jazyce. Opačnou tendencí je normalizace jako výsledek tendencí integračních a uvědomělých jak v rámci jednoho španělského státu, tak i v rámci širokého španělského společenství, a výsledek přirozené kooperace dané snadnou přístupností odborné literatury.

Nejednotnost ve španělské silniční a městské dopravní terminologii je způsobena stupněm vývoje odborné terminologie na daném úseku, přičemž se střetávají různé protichůdné tendence při vytváření termínů jako nacionálně puristická proti internacionální (kalky), odborný precizní jazyk proti pracovnímu vyjadřování, spontánnost proti uvědomělému výběru, popisnost proti značkovosti, divergence, daná existencí různých státních celků proti konvergenci, dané vědomím společného jazyka a společné kultury.

V souladu s obecnými tendencemi odborné terminologie je existence synonym nežádoucí. Snaha eliminovat synonyma se projevuje jako silně působící spodní proud v odborném jazyce a rozvoj vědního oboru vede také k sjednocení a jednoznačnosti termínů.

Současný stav ve španělské terminologii má dvě normalizační linie: evropskou a latinskoamerickou. To spolu se soukromou vydavatelskou praxí v zemích se španělským úředním jazykem způsobuje, že se synonyma udržují dále i ve vědecké literatuře.

K NĚKTERÝM OTÁZKÁM ZÁKLADNÍ LINGVISTICKÉ TERMINOLOGIE V RUŠTINĚ A ČEŠTINĚ

Vlasta Straková

Zvýšená pozornost k terminologickým otázkám, která se v poslední době projevuje, přináší řadu problémů obecně teoretických a klade řadu otázek při lexikografickém zpracování terminologického materiálu. Zvláště tam, kde jde o konfrontaci terminologických souborů dvou (nebo i více) jazyků, vzniká řada specifických problémů, které je třeba řešit. V našem příspěvku si chceme všimnout terminologie Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy [1] a snažíme se shrnout závěry z práce na česko-ruském terminologickém slovníčku k této mluvnici.

Okruh problematiky, která při konfrontaci dvou terminologických souborů (v daném případě jde o konfrontaci základní lingvistické terminologie české a ruské) vyvstává, je značně široký: jde zde o shody a rozdíly v pojetí jazykových jevů i v jejich označování, o poměr stabilizovaných termínů k terminologickým dubletám, o poměr termínů, v rámci odborného vyjadřování běžně užívaných, k termínům individuálním, termínům jedné školy, směru apod. V neposlední řadě je tu i otázka poměru terminologie domácí k terminologii mezinárodní.

Z naznačeného okruhu (jímž se ovšem terminologická problematika nevyčerpává) si chceme v našem příspěvku všimnout pouze jedné dílčí otázky: shod a rozdílů v terminologickém souboru ruštiny a češtiny.

Při lexikografickém zpracování se všechny tyto problémy promítají do oblasti ekvivalence (termín může být ovšem v jednotlivých jazycích různě strukturován). Tam, kde jde o různé pojetí (či spíše o různou interpretaci) jednotlivých jazykových faktů (v důsledku rozdílů v tradici české a ruské), nelze stanovit vztah ekvivalence, a je třeba pro daný pojem najít vhodný přibližný „ekvivalent" (většinou opisný). Stanovení vhodného ekvivalentu je však v řadě případů obtížné. Uveďme známý případ ruského termínu простореčие. Také Sirnického termín цельнооформленность (jakožto atribut jednoslovného pojmenování), v ruské lexikologické tradici jeden z termínů centrálních, lze těžko do češtiny převést. Podobně i termíny kazaňské školy опрощение основы, переразложение. Naproti tomu jiné termíny jsou i pro češtinu únosné: категория

[1] Jde o připravované druhé vydání této mluvnice.

состояния — *kategorie stavu*, примыкание — *přimykání*. Při pohledu od češtiny budou působit obtíže zase jiné termíny. Klasickým příkladem je např. český termín *doplněk*. Jiný příklad: jedna z oblastí derivace je v české lingvistice zahrnována pod pojem „přechylování". Termín *přechylování* vytváří celý komplex: *přechýlený*, *přechylovací*. V ruštině ekvivalent nemáme. Dané jazykové skutečnosti jsou vykládány z poněkud jiného stanoviska (srv. níže).

Z uvedených příkladů vidíme, že krystalizace pojmu je vázána přímo na určitý jazyk a že některé termíny jsou vzhledem ke své formální utvářenosti pro jiný jazyk těžko převeditelné.

Všimneme si blíže případů ekvivalence (s daným pojmem se setkáváme v obou lingvistických tradicích). Zde můžeme zjistit dvě skupiny:

a) ekvivalenty si odpovídají svou strukturou,

b) ekvivalenty si svou strukturou neodpovídají.

Bude nás zde zajímat oblast diferencí: pojem je v jednotlivých jazycích ztvárněn odlišně a vzhledem ke své formální podobě má i různé postavení v terminologickém souboru. Máme na mysli především „lapidárnost", která je jedním z požadavků kladených na termín, a dále pak jeho derivační možnosti. A zde nacházíme mezi češtinou a ruštinou řadu zajímavých rozdílů. I když tyto rozdíly jsou dílčí a nelze z nich usuzovat přímo na charakter dvou terminologických souborů, některé odlišné rysy, projevující se v utvářenosti pojmenování českých a ruských, přece jen naznačují. Rozdíly v utvářenosti termínů lze shrnout do několika skupin:

a) jednoslovnému termínu odpovídá termín víceslovný: обстоятельство — *příslovečné určení*, залог — *slovesný rod*, лексика — *slovní zásoba*, словосочетание — *slovní spojení*, словообразование — *tvoření slov* (jednoslovný termín *slovotvorba* je v češtině archaický anebo individuální), *slovosled* (vedle toho i *pořádek slov*) — порядок слов (event. словопорядок), *stupeň* — степень сравнения, *složenina* (*složené slovo*) — сложное слово, *zdrobnělina* (*zdrobnělé slovo*) — уменьшительное существительное (прилагательное), *stupňování* — образование степеней сравнения;

b) rozdíl v závaznosti obou členů terminologického sousloví: (*slovesný*) *vid* — глагольный вид, (имя) существительное — *podstatné jméno*, (имя) прилагательное — *přídavné jméno;*

c) rozdíl v stavbě termínu z hlediska vyjádření určujícího členu (kongruence či rekce): *stavový význam* — значение состояния, *spisovná norma* — норма литературного языка, *větný člen* — член предложения, *kmenová souhláska* — согласный основы,

minulý kmen — основа прошедшего времени, *dokonavé sloveso* — глагол совершенного вида, *nedokonavé sloveso* — глагол несовершенного вида, *neosobní pasívum* — безличная форма страдательного залога, *předložkový pád* — падеж с предлогом, (název предложный падеж je již obsazen jinak), приименный падеж — *pád při jméně*, присубстантивный падеж — *pád při podstatném jméně*, принаречный, приглагольмый падеж — *pád při příslovci*, *pád při slovese*; srv. též Peškovského termín присвязочный (член, часть, слово);

d) adjektivnímu determinantu v češtině odpovídá substantivní determinant v ruštině: *sponové sloveso* — глагол-связка (vedle toho i связочный глагол), *zájmenné příslovce* — местоимение-наречие (vedle toho i местоименное наречие), *zájmenné substantivum* — местоимение-существительное (местоименное существительное), *zájmenná číslovka* — местоимение-числительное (местоименное числительное), *slovní pojmenování* — название-слово;

e) českému dvouslovnému termínu odpovídá výraz s příčestím, tedy jistý opis: *větné spojky* — союзы соединяющие части сложного предложения, *předmět stavový* — дополнение выражающее состояние, *předmět obsahový* — дополнение выражающее содержание действия, *předmět zájmový* — дополнение выражающее заинтересованность в действии, *rozkazovací citoslovce* — междометие выражающее волеизявление, *předmět vztahový* — дополнение со значением отношения, *složenina tvarová* — сложное слово представляющее собой соединение падежных форм,[2] *souhlásková základ* — основа оканчивающаяся на согласный, *souhlásková písmeno* — буква обозначающая согласный (звук); sem spadají i opisy jako существительные употребляемые только в форме единственного (множественного) числа apod.

Poslední skupina termínů má již zcela zřejmý charakter opisný. Termíny opisné mají řadu nevýhod, a proto se jim obvykle vyhýbáme. Ruština např. nemá stabilizovaný vhodný termín pro jevy, které v češtině označujeme termínem *přechylování*, i když zde, stejně jako v češtině, jde o jevy systémové, které jsou často předmětem lingvistického zkoumání. Pracuje se zde s jinak koncipovanými termíny jako варианты родовых форм имен существительных, соотносительность личных существительных мужского и женского рода apod. Ekvivalentem termínu *přechylování*, který je při konfrontaci nezbytný, bude tedy opis, jako: образование парных

[2] Termín Fr. Trávníčka, ruský ekvivalent A. G. Širokovové.

названий лиц женского пола, *přechylovat* — образовать парные названия лиц женского пола apod. Velkým problémem jsou pak ekvivalenty k termínům *přechýlený, nepřechýlený tvar podstatného jména*. Uvedené opisy však můžeme považovat za termíny pouze s jistými výhradami.

S opisnými termíny se setkáváme v ruštině dále tam, kde je existující mezinárodní termín z nějakých důvodů považován za nepřijatelný. O přednostech mezinárodních termínů bylo již mnoho řečeno; jsou často kratší, výstižnější a odborně srozumitelné. Tak např. substantiva označovaná v češtině běžně *singularia tantum, pluralia tantum* (z nichž pouze druhý termín má domácí ekvivalent — *pomnožná*) se v ruštině většinou opisují značně těžkopádným výrazem существительные употребляемые только в формах единственного числа, существительные употребляемые только в формах множественного числа.[3]

Dosti vhodný je termín существительные *singularia tantum*, существительные *pluralia tantum*, který je rozumným kompromisem mezi termínem mezinárodním a domácím. Není však zcela vžit.[4] Podobně je tomu u termínů *perfektiva tantum, imperfektiva tantum* (izostrukturní termín *reflexíva tantum* má ruský ekvivalent глаголы общего рода), pro něž se v ruštině užívá výrazu одновидовые глаголы несовершенного вида, одновидовые глаголы совершенного вида. Obdobný název глаголы *imperfektiva tantum, perfektiva tantum* by zde bylo možno považovat za zcela vhodný.

Uvedli jsme „lapidárnost" a derivační možnosti jako dva z hlavních požadavků, které se na termín kladou. Opisnost termínu je ve výrazném rozporu se snahou o „lapidárnost". Ukázali jsme již některé okolnosti, které si vytvoření opisného termínu přímo vynucují. Vedle hlavních z nich (potřeba přeložit termín jiného jazyka, vyhnout se z jakýchkoli důvodů termínu mezinárodnímu) je tu i otázka derivačních možností. Též omezené derivační možnosti vynucují vytvoření termínu opisného. Např. termín часть речи je slovotvorně inertní (na rozdíl od ekvivalentního termínu českého), a tak výrazy jako *slovnědruhová charakteristika* lze vyjádřit pouze opisem, např. принадлежность (отнесенность) к (определенной) части речи. Podobné opisy budou nutné i u ekvivalentů k termínům *větně členská platnost, mezidruhové odvozování* apod.

---

[3] Viz např. *Грамматика русского языка*, АН СССР, том 1., М. 1960.

[4] Srv. např. A. I. Sumkina, *Деривационные корреляции существительных в формах множественного числа*, сб. Развитие грамматики и лексики современного русского языка, Москва 1964,. 222 н.

Pokusili jsme se naznačit okruh otázek, s nimiž se při konfrontaci terminologických soustav setkáváme. Jednotlivé skupiny, které jsme uvedli, jsou pro terminologickou soustavu různě závažné; např. pouze rozdíly typu *slovní pojmenování* — название-слово jsou podmíněny odlišností ve způsobu tvoření pojmenování (viz skupinu d); rozdíly typu *stavový význam* — значение состояния (skupina c) stejně jako *větné spojky* — союзы соединяющие части сложного предложения (skupina e) ukazují pouze na to, že jeden z jazyků daný typ terminologického pojmenování preferuje; nejméně podkladů pro obecnější závěry skýtá skupina a) a b). Není bez zajímavosti, že i takto úzce vymezený terminologický materiál dovoluje sledovat terminologické využití některých produktivních derivačních typů (např. produktivnost předpony при-, výraznou zvláště v ruštině).

DISKUSIA

POZNÁMKY K ZAVÁDZANIU SLOVENSKÝCH MIEN ŽIVOČÍCHOV

Ivan Löbl

Ľudia sa snažia pomenovať predmety a javy, s ktorými prídu do styku. Táto snaha sa prejavuje aj v súvislosti s jednotlivými druhmi živočíchov. Zatiaľ čo značná časť vyšších živočíchov je pre svoju veľkosť, nápadnosť, pre najrozličnejšie vzťahy človeka k nim viac-menej ľudu známa, v dôsledku čoho tieto živočíchy majú svoje staré ľudové mená, situácia pri nižších živočíchoch je neporovnateľne komplikovanejšia. Treba si uvedomiť, že viac ako 99 % druhov článkonožcov, ktoré tvoria najpočetnejšiu skupinu živočíchov, sú pre neodborníkov úplne neznáme. Zatiaľ čo pri niektorých skupinách (stonožky, mnohonožky, osy a i.) sa v podstate neprejavila snaha pridať k vedeckým názvom slovenské mená, situácia pri chrobákoch je odlišná. Príkladom takejto snahy je článok

J. Madlena *Návrh nového slovenského názvoslovia chrobákov* (ČSTČ 4, 1965, 47—57).

J. Madlen uvádza rad príkladov, kde je „potrebné" vytvoriť nové slovenské rodové a druhové mená. Nebudeme polemizovať s týmto článkom, hoci nám je podnetom pre ďalšie úvahy.

Problematika národného názvoslovia leží v inej rovine, než aby sa mohla riešiť kritikou uvedeného článku. Len na okraj sa žiada poznamenať, že „z dôvodov systematických" je úplne irelevantné, aké mená vymyslíme pre ten-ktorý taxón; keď ich už niekto tvorí, potom by sa mal vyhnúť napr. pomenovaniu *tanečníkovité,* ktoré je naskrze nevhodné pre zavalité, krátkonohé, pomaly sa pohybujúce Histeridae žijúce v exkrementoch alebo pod kôrou stromov.

Stále znovu sa objavujúce úsilie utvoriť národné názvoslovie chrobákov podľa podobných kritérií, ktoré platia v zoologickej nomenklatúre, je práve tak nesmierne ťažké ako zbytočné. Pritom nehovoríme o záplave novotvarov, pre ktoré by autori nemohli ani pri najlepšej snahe nájsť vhodné mená. Len pre nevyjasnenú systematiku vo veľkej časti skupín (nielen kategórií druhov, ale aj kategórií rodov, čeľadí a dokonca vyšších taxónov) vedúcu k častým zmenám zaradenia taxónov a pripúšťajúcich rôzne systémy by sa mohol zamestnať štáb ľudí, ktorý by mal plné ruky práce s menením národných mien. Napr. rod Xylodrepa, pre ktorý J. Madlen navrhuje meno *húsenkár,* je podľa Mroczkowského podrodom rodu Spilha *(zdochlinár);* čeľaď *bystrušky* delia niektorí autori na 3, iní na 48 samostatných čeľadí (každá by asi mala mať svoje národné meno), niektorí do tejto čeľade zaraďujú *svižníkovité,* iní nie (má alebo nemá sa rušiť toto meno?). Podobných príkladov možno uviesť ľubovoľné množstvo.

J. Madlen uvádza, že „v čeľadi *bystruškovité* je rod Amara" a navrhuje preň meno *behúnik,* pre druh Amara familiaris meno *behúnik domáci.* Z tejto čeľade u nás žije 70 rodov, z ktorých veľká väčšina nemá slovenské mená. Je vylúčené, aby ktokoľvek bez špeciálnych vedomostí vedel spoľahlivo odlíšiť Amary od podobných rodov, a už vonkoncom je nemožné, aby neodborník vedel jednotlivé druhy rozoznať. Za týchto okolností je otázne, pre koho bude užitočné zapamätať si, že slovenský ekvivalent latinského Amara familiaris je *behúnik domáci.* A napokon, keď sa dá meno tomuto druhu, prečo nie aj druhu Amara aenea, ktorý sa vyskytuje v prírode práve

tak hojne, a prečo nie aj ostatným päťdesiatim druhom tohto rodu alebo asi 400 druhom našich bystrušiek, alebo viac ako 6500 druhom chrobákov žijúcich u nás? Kde sa zastaví táto lavína nových mien? Veď na zemi žije na státisíce druhov v desaťtisícoch rodov!

Ešte jeden príklad. U nás žijú tri druhy chrobákov patriacich do troch rodov, ktoré majú svetielkujúci orgán. Sú všeobecne známe pod menom svätojánska muška. Ak dáme jednému z nich (Lampyris noctiluca) meno *svietilka svätojánska* (ako sa navrhuje v uvedenom článku), logicky by sme mali dať meno aj ešte častejšie sa vyskytujúcemu druhu Phausis splendidula, napr. *svetluška obyčajná*. Prečo však potom nepomenovať aj tretí druh Phosphaenus hemipterus, hoci *svetlonka polokrídla?* Natíska sa otázka, pre koho budú tieto mená užitočné. Veď pre získanie aj tých najelementárnejších informácií o jednotlivých druhoch treba poznať ich vedecký názov. A kto si bude pamätať, že Phausis je práve svetluška a nie svietilka či svetlonka? Nebolo by účelnejšie ponechať zaužívané meno, ktoré zahrnuje všetky tri druhy?

Na druhej strane je nesporné, že pedagogická, poľnohospodárska a lesnícka prax a vôbec vzdelaný človek má poznať slovenské mená takých druhov a typov chrobákov (a iných živočíchov), s ktorými môže bežne prísť do styku, škodcov alebo dôležitých, užitočných druhov, druhov pozoruhodných pre ich habitus alebo pre iný dôvod.

Domnievame sa, že kľúčovým problémom je určiť hranice použiteľnosti národného menoslovia. Odborná literatúra tzv. národné mená vôbec nepoužíva (odborníci ich nepotrebujú a zväčša ani nepoznajú, pravda, okrem tých, ktoré sú vžité, napr. *roháč, fuzáč* atď.). Ani študenti nepotrebujú národné menoslovie; pre získanie akejkoľvek informácie o tom-ktorom druhu treba poznať jeho vedecký názov. Učiť sa ďalšie mená znamená veľké a zbytočné zaťaženie.

Národné mená majú teda slúžiť širokej verejnosti, výučbe na stredných školách a v hospodárskej praxi v prípade škodcov alebo užitočných druhov. Preto navrhujeme:

1. Nové mená rodov, prípadne druhov tvoriť len vtedy, keď je to z uvedených dôvodov skutočne potrebné, a to po sta-

rostlivom uvážení.* Tieto mená tvoriť — pokiaľ je to možné — slovakizovaním vedeckého mena (Anthrenus — *antrénus*, a nie *rušivec*). Takéto mená sa nezapamätúvajú ťažšie ako novotvary, sú zrozumiteľné aj odborníkovi, ktorý sa bežne s národným menoslovím nedostane do styku a laikovi priblíži vedecké názvy. Okrem toho sa zredukuje na minimum množstvo mien, ktoré každému, čo pozná pomenované druhy, znejú trápne (*voľnokrok* pre Athous!, *rušivec* atď., atď.).

2. Vžité mená nemeniť. Myslím, že tieto mená sú práve tak súčasťou slovnej zásoby ako ktorékoľvek iné slovo. Prišlo niekomu na um meniť z tohto dôvodu napríklad mená minerálov alebo chemických zlúčenín? Nepresadzovať úplne zbytočne binominálne mená pri druhoch, ktoré sú aj tak jediným u nás žijúcim reprezentantom rodu (napr. *roháč*). Veď je to práve tak, ako keby sme zaviedli mená *krkavec vrana* alebo *pes vlk* pre vranu a vlka. Podobne treba postupovať, keď jeden druh je síce tradične známy (Anthrenus museorum), ale v praxi sa zamieňa s príbuznými druhmi, ktoré vie rozoznať len odborník. Meno *rušník* — alebo podľa J. Madlena *rušivec muzejný* — je v skutočnosti kolektívne meno pre tri druhy, a teda diagnosticky bezcenné. Presné sú len vedecké názvy. Pre verejnosť má zmysel len rodové národné meno. Zásadne by sa mali zavrhnúť trojslovné alebo dokonca viacslovné mená, čo sa, našťastie, doteraz obmedzuje na vyššie živočíchy. Takéto názvy sú veľmi dôležité vo vede, neviem si však vôbec predstaviť ich zmysel v národnom názvosloví.

3. Mená rodov jednej čeľade majú byť identické s menom príslušnej čeľade. (Všetky rody čeľade Coccinelidae pomenovať *lienka*, čeľade Staphylinidae *drobčík* atď.) Rodové mená tak vyjadria, kam jednotlivé druhy patria. *Lienka dvojbodková* je pre priemerného stredoškoláka iste zrozumiteľné meno, sotva však *voškárka dvojbodková*. Výnimkou by boli len rody, ktoré už majú vžité meno, u bystrušiek napr. *prskavec* alebo *hrbáč*, prípadne natoľko význačné rody, že ich treba osobitne pomenovať.

---

* Dôležitým kritériom je poznateľnosť druhu, rodu alebo čeľade. Taxóny, ktoré bez špeciálnych odborných znalostí alebo bez určovacích kľúčov a bez použitia optických prístrojov nemožno jednoznačne určiť alebo odlíšiť od príbuzných, je zbytočné pomenovať. Obsah národného mena by mal byť aspoň taký široký, aby sa doň „vmestila" škála taxónov, ktoré netreba v praktickom živote odlíšiť.

V minulosti sa už vyskytli pokusy zaviesť národné názvoslovie chrobákov napr. u Čechov a u Chorvátov. Tieto mená sa neujali, zato sa stali smutnou výstrahou znásilnenia jazyka. Prelistovanie Atlasu brouků od prof. dr. E. Klapálka s takými sériami mien, ako sú *krátkonosec, krytonosec, obloukonosec, slabonosec, ztlustlonosec, úkrytonosec, tenkonosec, tlustonosec, válconosec, plochonosec, hrdlonosec, listonosec, křivonosec, rýhonosec, lalokonosec,* o *holořitníku* nehovoriac (Rhynchophor), je eklatantnou ukážkou, kam vedie dôslednejšie zavádzanie „národných" rodových mien. Môže to byť názorné pre všetkých, ktorí sa s touto problematikou nedostali bližšie do styku. Naša fauna je pritom taká bohatá, že pri zavádzaní národného názvoslovia nie je možné vyhnúť sa podobným sériám mien. Je úplne nepochopiteľné, prečo sa nepoučíme z histórie iných národov. Dnes nijaký moderný jazyk nemá mená, ktorými by pomenoval čo len malú časť rodov svojich bohatých hmyzích faun. Angličania a Američania používajú okrem niekoľkých výnimiek pri chrobákoch národné mená len pre čeľade a tieto mená spravidla spájajú so slovom *beetle (= chrobák): tiger beetle = svižníkovité, ground beetle = bystrušky* alebo dokonca *anobiid beetle* = Anobiidae. Podobne nemecky *Rosenkäfer = zlatohlávok, Bockkäfer = fúzač* atď. Aj keď je nemysliteľné prevziať tento druh názvoslovia, je zrejmou výhodou, keď časť mena vyjadruje širšiu príslušnosť k tomu-ktorému druhu. Kto však bude vedieť, že slová ako *malinovník, tanečník* a *voškárka* sú mená chrobákov? Kto sa bude môcť vyznať v množstve „národných" mien nielen chrobákov, ale aj ostatných živočíchov? Bude vôbec možné zabraňovať homonymite a synonymite, bude vôbec niekto brať takéto menoslovie vážne?

Myslím, že je najväčší čas prestať tolerovať svojvoľné tvorenie mien bez akejkoľvek koncepcie, bez znalosti etymológie vžitých mien a menoslovia používaného inými národmi, bez zmyslu pre jazyk a bez podrobných vedomostí o taxónoch, pre ktoré sa tieto mená tvoria.

KE KONCEPCI KAPESNÍHO POLYTECHNICKÉHO SLOVNÍKU

Státní nakladatelství technické literatury v Praze vydalo r. 1963 Kapesní německo-český a česko-německý technický slovník v rozsahu 635 stran. Je to první pokus o kapesní polytechnický slovník, který svým rozsahem a náplní nemá obdoby ve světové slovníkové literatuře. Jedná se tedy o prototyp nového kapesního polytechnického slovníku a tu přirozeně vzniká otázka, zda jeho náplň je správná a zda by se nedala zlepšit. A tu jistě budou názory různé.

Především si nutno uvědomit, k čemu má kapesní polytechnický slovník sloužit a jaký je jeho vlastní účel. V tomto slovníku je uvedeno, že slouží k první orientaci v technickém názvosloví obou jazyků. To znamená, že je nutné zahrnout do slovníku především základní technickou terminologii a uvědomit si, že tohoto slovníku budou používat ve velmi četných případech začátečníci-technikové (montéři) a někdy i netechnikové odjíždějící do ciziny, kteří cizí jazyk teprve studují. Je velmi nemilé, když se běžně vyskytující nejzákladnější pojem v kapesním slovníku nenajde. I sebelepšímu překladateli někdy vypoví paměť a nemůže si vzpomenout na překlad nejběžnějšího pojmu. Hledat podobné výrazy ve slovníku jiném je neekonomické a někdy nemožné, nenosí-li zájemce jiný slovník s sebou.

Kapesní polytechnický slovník nemůže být miniaturou velikého technického slovníku s určitým procentem hesel z každého oboru. Kapesní slovník má jiný účel a nutno jej jinak sestavit. Má být především slovníkem praktickým, obsahujícím všechny základní výrazy, které se vyskytují současně v různých technických oborech, i když se někdy jedná o pojmy obecné. Má obsahovat nejvýznamnější termíny z nejdůležitějších oborů a takové výrazy, které usnadňují překlad dalších terminologických spojení ve slovníku neobsažených. Nutno vynechat vše, co potřebuje jenom velmi malý počet zájemců, a vynechat všechny detailní výrazy mezinárodní se stejným překladem jako v češtině.

Kapesní německý slovník vydaný SNTL těmto úkolům plně nevyhovuje. Je zde patrna snaha zařadit do něho co nejvíce detailních hesel z jednotlivých oborů, při čemž nebyl brán patřičný zřetel na jejich poměrnou důležitost. Tak např. bylo do slovníku zařazeno různých druhů antén 31, ale lisů pouze 15, relé 29, ale elektronek pouze 3, elektrod 24, ale šroubů pouze 18, leteckých přistání 10, ale ventilátorů ani jeden atd.

Antény jsou jistě důležité v elektrotechnice, ale lisy se vyskytují v nejrůznějších oborech a hrají v technice mnohem důležitější roli než antény. Proto je nutné věnovat lisům větší pozornost a též více hesel

než anténám. Totéž platí i pro relé, elektrody, letecká přistání atd. Věnuje-li se nadměrná pozornost detailním heslům, pak přirozeně ve slovníku schází mnoho důležitých hesel, jako např.:

lis: briketovací, děrovací, etážový, filtrační, hlubokotažný, kalibrovací, mechanický, ohraňovací, ohýbací, paketovací, pákový, parohydraulický, rovnací, s topnými deskami, s vyložením, protlačovací, vulkanizační atd.

kolo: čelní se šikmými zuby, šípové, šroubové, centrální (planetového soukolí), s vnějším ozubením, s vnitřním ozubením, rozváděcí (turbiny), kotoučové, pojízdné atd.

ocel: chromniklová, křemíková, kyselá, mangánová, měkká, nerezavějící, plávková, svářková, Thomasova, zásaditá atd.

pára: nasycená, přehřátá, vstupní, výfuková atd.

pec: cementační, hrudkovací, hutnická, chladicí, na tepelné zpracování, naftová, narážecí, nízkofrekvenční, ohřívací, průběžná, regenerativní, rekuperační, sklářská, vysokofrekvenční atd.

Mimoto ve slovníku schází veliký počet důležitých hesel, se kterými se setkáváme denně, jako např.: *automobilka, cukrovar, jatky, kabelovna, kalírna, karosárna, konservárna, kotlárna, kvasírna, lihovar, lisovna, loděnice, lokomotivka, mlékárna, mrazírna, opravna, papírna, pivovar, plechárna, prádlo* (na uhlí), *provozovna, přádelna, sladovna, správkárna, strojovna, tkalcovna, třídírna, varna, vozovna, výdejna* (nářadí atd.; *dělník, elektrikář, formíř, havíř (horník), instalatér, klempíř, kovodělník, mistr, obsluhovač, plánovač, technik* atd.; *buňka, drenáž, kouřovod, mour, nákolek, násypka, nečistota, ocet, ošetřování, oslnění, ozubnice (ozubená tyč), proces, provaz, rozvodná deska (rozvodnice), silážování, šicí stroj, tramvaj, větrovod, vynález, žebřík* atd.

Naproti tomu považuji za zbytečné uvádět v kapesním slovníku chemické prvky, se kterými se běžně vůbec nesetkáváme, jako např.: *americium, einsteinium, europium, fermium, praseodym, promethium, protaktinium, samarium, technecium* atd. anebo výrazy málo používané, jako např.: *deuteriumoxyd, donor, elastance, stechiometrie, tautometrie* atd., kde německý překlad je stejný jako v češtině anebo skoro stejný (až na koncovku), jako např.: *acetylace, alkylace, anamorfosa, eluce, hydrofobace, kosletování, kvantování, soliflukce* atd.

Není též nutné, aby do kapesního slovníku byla zařazována hesla s osobními jmény, jako např.: *algebra Booleova, děj Carnotův, hřeben Maagův, index Dieselův, podvalník Culemeyerův, potenciál Jukavův, síto Eratosthenovo* atd.

Dále lze v kapesním slovníku vynechat hesla, kde český překlad je sice jiný, ale hesla jsou zřídka potřebná, jako např.: *banalisace trati, bodotávek, diference nonická, krokosvorka, letnění* (hlíny), *mlha kovová, nauka o zboží, zbožíznalství, ozelenění, projekce plochojevná, projekce úhlojevná, přímovod aut., slabbing, terminace řetězce, válec nožičkový,*

vodivost extrinsická, vodivost příměsová, volání zlomyslné, vypínač deionový, zatížení tlačenicí lidí, závětřeň, zvěrokruh, žlabina atd.

Bylo by lepší, kdyby ve slovníku byla hesla *puška, dělo, hlaveň, lafeta, kulomet* atd. než *raketa proti vzdušným cílům* atd.

Ve slovníku je heslo *loď kosmická, základna na měsíci,* ale schází *loď nákladní, loď motorová, parník, remorkér* atd.

Ve slovníku je heslo *účtárna, účtovati, účetnictví, účet,* ale schází *dodací lhůta, dodavatel, nabídka, nákupní kancelář, poptávka* atd.

Často by plně postačilo heslo jedno, kde jsou v kapesním slovníku uvedena zbytečně hesla dvě, jako např.: *motor reversační (vratný)* a *motor vratný (reversační), kleště kombinované (universální)* a *kleště universální, list pera* a *list pružnice, nástroj obráběcí (řezný)* a *nástroj řezný (obráběcí)* atd. anebo *dílec hotový stavební* a dílec stavební, topografie letecká snímková a *topografie snímková, ústrojí reversní* a *ústrojí vratné, zdivo z kamene* a zdivo z lomového kamene, kde lze snadno heslo vytištěné kursivou přeložit podle hesla vytištěného obyčejným typem anebo uvést jedno heslo, např. *ústrojí vratné (reversní).*

Hesla mají být zpracována co nejkratčeji a nejpřehledněji. Typickým příkladem, jak heslo v kapesním slovníku nemá být zpracováno, je heslo *větrník* Ventilator, Lüfter; (důlní) Lüfter, Windkessel, Ventilator; (čerpadla) Windkessel, Windhaube; (potrubí) Windkessel; (tlaková nádoba) Windkessel, Luftkessel. S p r á v n ě: *větrník (ventilátor)* Ventilator, Lüfter; (čerpadla, kompresoru) Windkessel. Nelze dávat pod (důlní) Lüfter a Windkessel dohromady, to jsou úplně rozličné pojmy. V dolech je ventilátor, ale ne Windkessel. Windhaube je správný výraz pro větrník u čerpadla, ale běžnější je Windkessel, proto lze v kapesním slovníku vynechat.

U českých hesel je někdy připojeno zbytečně mnoho německých ekvivalentů. Tak např.: *elektrárna vodní* Wasserelektrizitätswerk, Wasserkraftanlage, Wasserkraftwerk, Hydrozentrale, Hydroelektrizitätswerk, plně postačí: *elektrárna vodní* Wasserkraftwerk. Výrazu Wasserkraftwerk je nejvíce používáno, plně vyhovuje a je proto zbytečné, aby v kapesním slovníku byly udávány ještě jiné možné ekvivalenty. Potom překladatel musí uvažovat, kterého výrazu má použít a snadno se stane, že použije výrazu právě nejméně vhodného.

Těchto případů s 5 nebo 4 německými ekvivalenty je dosti, jako např.: *měnírna, mikrostruktura, odhrnovačka, provoz meziměstský, přilnavost, rozklad podvojný, součinitel roztažnosti, spalina, tvárnost, vrtule stavitelná, zkumavka* atd. Plně postačí jeden, event. dva německé ekvivalenty, pokud přesně vystihují daný český pojem a je jich běžně používáno. Jinak je to plýtvání místem a slovník se zbytečně stává méně praktickým.

Hesla přídavných jmen jsou nedostatečně zpracována. Schází mnoho

důležitých přídavných jmen, jako např.: *dvoustojanový, hlavní, horký, horní, jednotělesový, jedovatý, kladný, kolísavý, krajní, kyselinovzdorný, kyselý, lehký, lesklý, ležatý, licovaný* (šroub), *místní, mokrý, nespékavý, oboustranný, obrácený, okamžitý, opačný, plynulý, poměrný, postupný, prasklý, pravidelný, prázdný, protilehlý, průběžný, rezavý, ruční, stojatý, studený, suchý, svislý, syrový, šikmý, špičatý, šroubovitý, těstovitý, vnější, vodorovný, vypouklý, zadní, záporný, zpětný* atd. a velký počet hesel přídavných jmen účelových (s příponou *-cí*), jako např.: *upínací, vodicí* atd.

Naproti tomu jsou uvedena hesla přídavných jmen pro kapesní slovník zbytečná, jako např.: *acyklický, astabilní, azeotropický, binomický, decimolární, elektrofilní, heterocyklický, monoměrní, peritektický, stechiometrický, sférický* atd., která ještě navíc se dají snadno přeložit *(azyklisch, astabil, azeotrop, binomisch* atd.).

Někde jsou hesla přídavných jmen uvedena trochu obšírněji, jako např.: *nedělený* (řemenice) ungeteilt, *-é ložisko* einteiliges Lager, geschlossenes Lager, Augenlager; *nesouběžný* ungleichläufig, unparallel, *-é frézování* Gegenlauffräsen.

Bylo by záhodno, aby takto byl zpracován větší počet hesel přídavných jmen a tak bylo jasné, jak se dané přídavné jméno dá u jiných zde neuvedených terminologických spojení přeložit. Toto má veliký význam především u kapesního slovníku, kde lze z nedostatku místa uvést pouze velmi omezený počet terminologických sousloví.

Bylo by mnohem vhodnější, kdyby u hesel jako např.: *programování* Programmierung, Programmieren, — *lineární* lineare Programmierung bylo druhé heslo vynecháno a namísto něho uvedeno samostatné heslo *lineární linear*. Těchto případů je více, např.: *reakce endotermická, síra jednoklonná* atd.

Co se týče sloves, i zde schází mnoho důležitých hesel, jako např.: *drobiti se, hasiti, chrániti, klásti, konstruovati, modernisovati, mýti, natahovati, navrstviti, odstupňovati, oprýskati, otáčeti se bez házení, pichati, protékati, síti, smáčknouti, šíti, vnikati, vroubkovati, vyčnívati, vyhloubiti, vysmeknouti (se), zahnouti, zajíždět* (auto), *zaraziti, zašpičatěti, zkrátiti* atd.

Naproti tomu je ve slovníku dosti zbytečných hesel pro kapesní slovník, jako např.: *adovati, alkylovati, eluovati, inchromovati, kaustifikovati, racemisovati* atd., která se opět navíc dají poměrně snadno přeložit do němčiny *(addieren, alkylieren, eluieren, inchromieren, kaustizieren, razemisieren)*.

Je pochopitelné, že kapesní slovník neuvádí všude hesla sloves, je-li jejich překlad patrný z hesla příslušného podstatného jména, ale hesla sloves nutno uvádět všude, kde to dobře patrno není.

Co se týče části německo-české, platí pro ni v principu totéž, co bylo

již řečeno ohledně části česko-německé. I zde schází mnoho set důležitých hesel a naproti tomu je tam zrovna tak jako v části česko-německé dosti hesel málo vhodných pro kapesní slovník. Připomínám namátkou některá další hesla, která mohla být klidně vynechána: *alizyklisch* (alicyklický), *allomerisch* (alomerický), *allomorph* (alomorfní), *naphtenisch* (naftenický) atd.; *Brownische Bewegung* (Brovnův pohyb), *Earthrubber* (Earth kaučuk), *Eikonal* (optická dráha), *Iontophoreogramm* (iontoforeogram), *Quanteln* (kvantování), *Transvendente* (transcendentní křivka) atd. a některé málo používané termíny, jako např.: *Erfrischungsbirne* (konvertor), *Frischhütte* (ocelárna), *Fusionspunkt* (bod tání), *Koordinationspartner* (liganda), *Schauffelturbine* (lopatková turbina) atd.

Ve slovníku je uveden veliký počet německých synonym vedle sebe anebo blízko u sebe, z nichž mnohá, i když jsou správná, mohla být vynechána. Ve velikém slovníku je jejich uvedení plně oprávněné, ale v kapesním slovníku je nutno šetřit místem pro jiné důležité pojmy. Tak např.: *Phosphatisation, Phosphatisierung* a *Phosphatverfahren* (fosfátování), postačí: *Phosphatisieren*; *Haftfähigkeit, Haftkraft, Haftvermögen, Haftung* (přilnavost, adhese), postačí: *Haftvermögen, Haftung*; *Tragfähigkeit, Tragkraft, Tragleistung, Tragvermögen* (únosnost, nosnost), postačí: *Tragfähigkeit, Tragkraft; Mastschalter, Masttrennschalter* (úsečník, úsekový odpojovač), postačí: *Mast/trenn/schalter*; *Schwerprofilstrasse* a *Schwerstrasse* (hrubá válcovací trať), postačí: *Schwer/profil/strasse*; *Raketenantrieb a Raketenvortrieb* (raketový pohon), postačí: *Raketenantrieb*; *Dichte bezogene* a *Dichte relative* (relativní hustota, hutnost) postačí: *Dichte bezogene* a samostatné heslo *relativ* poměrný, relativní; *Abflussbeiwert* a *Abflusskoeffizient* (odtokový součinitel), postačí: *Abflussbeiwert*; *Trickbühne* a *Tricktisch* (stoleček pro triky), vynechat obě hesla, pro kapesní slovník zbytečné atd.

Je např. zcela zbytečné, aby pro vulkánový olej (dnes málo používaný) byla v německo-české části 4 hesla, tj. *Vulkanöl, Eisenbahnachsenöl, Dunkelöl* a *Achsenöl* anebo pro málo potřebný kyselinoměr 3 hesla (*Säuremesser, Säureprüfer* a *Säurewaage*). V kapesním slovníku lze všechny podobné výrazy klidně vynechat a takto získané místo rezervovat pro důležitější hesla.

Je pochopitelné, že do německo-české části nemohou být zařazena všechna hesla uvedená v části česko-německé. Hesla se mají vybírat tak, aby se tyto dvě části vzájemně doplňovaly a co schází v jedné, bylo event. v části druhé. Nelze to však dělat tak, aby např. v česko-německé části byla hesla: *průtažnice* Ziehmatrize, Ziehring, *průtažník* Ziehstempel, Durchzugstempel, Ziehpatrize, ale v německo-české části nebyl z uvedených německých výrazů ani jeden.

Slovník je přesný, obsahuje jenom několik málo chyb, jako např.:

termínů včetně dvou významových odstavců na jeden list, snadné srovnávání zaznamenaných termínů, jednoduché přetřídění lístků a uspořádání slovníku podle kteréhokoliv jazyka, jednoduché vytřídění hesel příslušejících k užší odborné oblasti s cílem připravit užší odborný slovník, vytvoření soustavně uspořádaného terminologického informačního fondu. Přitom bylo nutno dále vzít v úvahu, že se slovníkem se bude trvale pracovat, že styk s institucemi, které pracují s děrnoštítkovými stroji nebo s počítači je přece jen obtížný a někdy zdlouhavý (nehledě na fyzickou námahu s přenášením lístků). Zvolili jsme proto lístky pro mechanické ruční třídění pomocí třídicího zařízení Analyzátor U. Lístky jsou formátu A5 (210 × 148 mm) a poskytují dostatečný prostor pro všechny nezbytné terminologické i pomocné záznamy. Třídicí lístek má po obvodu dvojité děrování. Popisuje se po obou stranách. Na čelní straně (skosený roh vpravo nahoře) se uvádí v horní polovině český termín a definice, v dolní polovině ruský termín a definice. U záznamů termínů a definice se uvádí v kroužku číselný znak pramenu, z něhož byl termín čerpán. (Prostor pro tyto záznamy je tak velký, že do něho bylo možno nalepovat vystříhané texty; toto zjednodušení práce je možné pouze u třídičky Analyzátor.) Na zadní straně se pod sebou uvádějí termíny v ostatních jazycích, rovněž vždy s odkazem na prameny. Dodatky zapsané na lístcích po publikaci slovníku se pro odlišení zapisují inkoustem jiné barvy. Po obvodu lístku jsou pro jednotlivá třídicí hlediska vyhrazena předtištěná pole.

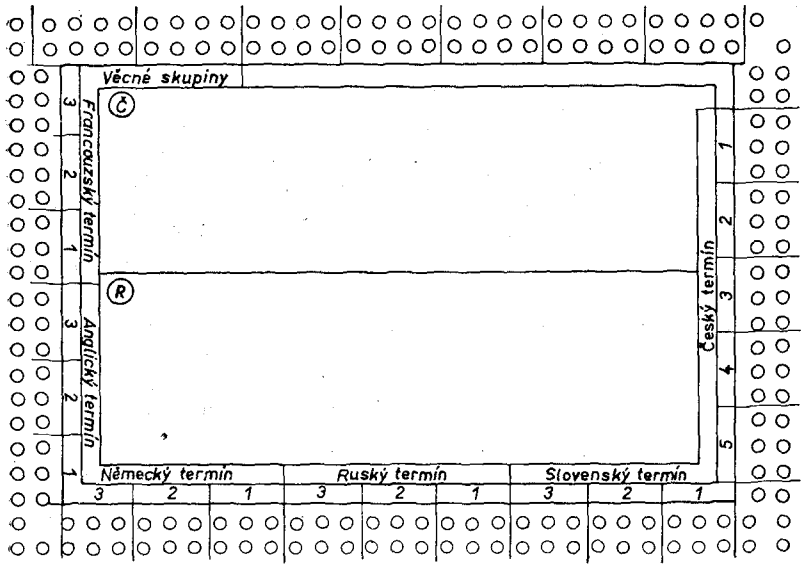

Prostřižením otvorů na obvodu lze lístky podle potřeby třídit
– *podle věcných skupin terminologického slovníku:*

0 obecné problémy informační činnosti (sdělování, rozšiřování informací, metodika a organizace informační činnosti),
1 knihovnictví, knihy, časopisy,
2 speciální informační fondy,
3 třídění,
4 dokumentace, vyšší informační služby,
5 automatizace a mechanizace,
6 lingvistika, strojový překlad,
7 publikační činnost,
8 polygrafie, reprografie,
9 věcné vybavení pracovišť VTEI;

– *podle abecedy v každém jazyce.*

Pro třídění se používají tyto klíče:
číselný kód 7–4–2–1 využívající čtyři sloupce pro vyznačení číselného znaku příslušné věcné skupiny slovníku:

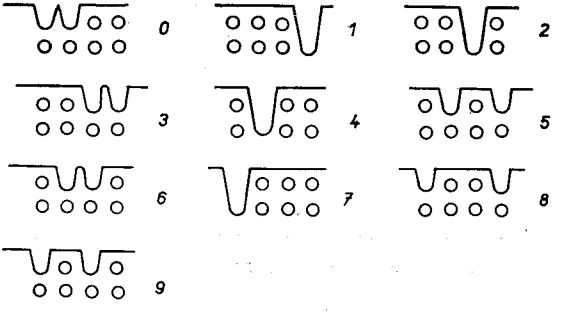

abecední klíč TS 1 (pro řazení lístků jednou jehlou) používající tři sloupců:

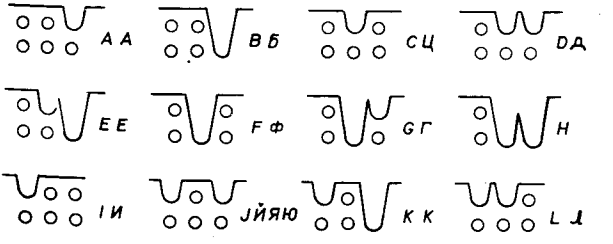

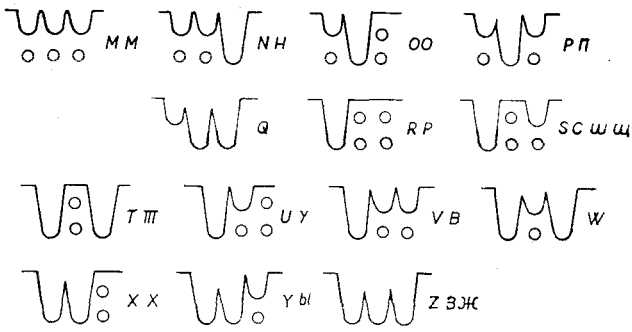

Sestavy se přepisují na dva proti sobě ležící listy A4; u českého a ruského vydání je na levém listě český a ruský termín a význam a číselný znak příslušnosti do věcné skupiny, na pravém listě pět sloupců termínů v ostatních jazycích.

Popsaná metoda působila z počátku dojmem snahy o využití mechanizačního prostředku za každou cenu. Je nutno přiznat, že prostřihování otvorů (dělá-li se v první fázi najednou) je namáhavé, při každé chybě je nutno přepsat celý celý lístek, po hrubém mechanickém vytřídění se dále třídí ručně. Při použití uvedených klíčů není ovšem ani zapotřebí mít třídičku, postačí jedna jehla. Největší výhodou ovšem je právě možnost snadného přetřídění podle vybraného cizího jazyka a po přepisu opět jednoduchý návrat k uspořádání podle českých hesel.

Celá terminologická dokumentace se tak omezuje na jedinou lístkovnici. Lze do ní trvale zaznamenávat další údaje a poznatky z různých terminologických pomůcek, výtahy odborných termínů ze základních odborných publikací, cenné připomínky odborníků atd. Vedle lístkovnice se vede jen pořadově číslovaný seznam excerpovaných pramenů, vysvětlující odkazy na lístcích.

Ven Moravcová

PAPÍRY, KARTÓNY A LEPENKY. Názvy vlastností a vad. ČSN 50 0003. 24 strán.

Norma bola vypracovaná s ohľadom na odberateľa, a preto obsahuje názvy vlastností a chýb väčšinou finálnych výrobkov. K norme je pripojený český a slovenský abecedný register.

Pokiaľ ide o klasifikáciu názvov, termíny *sítová strana, plstěncová strana, podélny směr, příčný směr, zakliženi, omak* nevyjadrujú vlastnosť výrobku, ale jeho časť, polohu, úpravu kvôli získaniu žiadúcej vlastnosti,

skúšanie vlastnosti, a preto by ich bolo treba zaradiť pred samotné názvy vlastností do časti Všeobecne. Iné termíny, ako *pevnosť v tahu, tažnosť, elektrická pevnosť, dielektrická konštanta, stratový činitel* atď., presahujú rámec papierenského názvoslovia, preto by sa mali oddeliť od špecificky papierenských termínov. Ďalšie názvy zas majú význam „výrobok s určitou vlastnosťou", a nie „určitá vlastnosť výrobku", a bolo by ich treba v tomto zmysle upraviť, napr. *absolutně suchý papír* na *absolutní suchost papíru, klimatizovaný papír* na *klimatizovanost papíru.* Termíny *cizí pach, cizí příchuť, korozivnosť, statická elektřina v papíru* by zas bolo treba preradiť k názvom nežiadúcich vlastností (vád), ako to vyplýva aj z definícií (napr. závadný pach papíru, který je pro daný způsob jeho použití nepřípustný).

Názvy mechanických vlastností sú utvorené dosť nejednotne. Napríklad slovo *odolnosť* sa spája s predložkami *v, pri, proti: odolnosť v krútení, odolnosť pri prehýbaní, odolnosť proti priehybu.* Termíny *odolnost v kroucení (zkrutu), odolnosť v krútení (skrute)* by sa mali upraviť na *odolnost proti kroucení, odolnosť proti krúteniu* alebo *pevnost v kroucení, pevnosť v krútení,* pretože slovo *odolnosť* sa viaže s predložkou *proti,* zatiaľ čo s predložkou *v* sa spája slovo *pevnosť.* Vedľajšie názvy *odolnost v zkrutu, odolnosť v skrute* by bolo lepšie vypustiť, lebo slová *zkrut, skrut* nevyjadrujú dej, ale výsledok deja (skrútený papier). V názvoch *odolnost při přehýbání, odolnosť pri prehýbaní* sa nesprávne použila predložka *pri.* Termíny by mali znieť: *odolnost proti přehýbání, odolnosť proti prehýbaniu.* V názve *odolnost proti průhybu, odolnost proti priehybu* sa už slovo *odolnosť* správne viaže s predložkou *proti.* Podstatu skúšky by však lepšie vystihovali spojenia *odolnost proti ohybu, odolnosť proti ohybu.* Namiesto názvov *pevnost průrazu, pevnosť v prieraze* by mohli byť zaužívanejšie podoby so zhodným prívlastkom *průrazná pevnost, prierazná pevnosť.* Navrhovatelia tejto normy chceli azda takto odlíšiť mechanickú prieraznú pevnosť od elektrickej prieraznej pevnosti, avšak takéto odlíšenie je dosť nevýrazné a ani nie je potrebné.

V názvoch chemických vlastností papieru (chloridy v papieri, alfacelulóza v papieri, drevovina v papieri, popol v papieri atď.) sa predložkové spojenie javí ako zbytočné. Tieto názvy by sa mohli spresniť slovom obsah: *obsah chloridov, obsah alfacelulózy, obsah drevoviny, obsah popola* (popolnatosť) atď.

Vzhľadom na to, že v elektrotechnike sa termín *dielektrická konštanta* nahradil termínom *permitivita,* bude ho treba nahradiť aj v tejto norme. Podobne termín *objemová váha* bude treba zmeniť podľa ČSN 01 1300 (Zákonné měřové jednotky) na termín *objemová hmotnosť.*

Vážna tlačová chyba unikla pozornosti korektorov pri názve „zdravotní závadnost" (správne *zdravotní nezávadnost*)

Menej pozornosti sa venovalo slovenským termínom: sítová strana

(správne *sitová strana)*, lícová strana (správne *lícna strana)*, podĺžny smer (správne *pozdĺžny smer*), nepremastitelnosť, lakovatelnosť, stálosť zafarbenia ve vlhkom prostredí, plnidlá v papieri (norma 64 0001 stanovuje plnivá), priereznú pevnosť (správne *prierazná pevnosť*), pretrhy *(prietrhy)*, mastné skvrny. Podoba *cudzí pach* vznikla iste zo snahy priblížiť sa českému termínu *cizí pach;* v slovenčine je však slovo *pach* expresívne, a preto by ho bolo lepšie nahradiť štylisticky bezpríznakovým slovom *zápach (cudzí zápach)*. Podobne je to so slovom *šúverenie* (oproti čes. *borcení)*, ktoré by sa mohlo nahradiť podstatným menom *vráskavenie* alebo *mrštenie.*

Irena Stehlíková

EMA HUŠKOVÁ A KOL.: *RUSKO-ČESKÝ PRÁVNICKÝ SLOVNÍK,* Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1965, str. 541, Kčs 26,50.

Autorský kolektív oddelenia ruského jazyka na Právnickej fakulte KU, vedený E. Huškovou, predkladá verejnosti Rusko-český právnický slovník. Doteraz sme sa len málokedy stretli so skutočnosťou, že by sa pracovníci jazykovej katedry popri svojej pedagogickej práci boli systematickejšie zaoberali zbieraním materiálu a prípravou dvojjazyčného slovníka z odboru, v ktorom pracujú. Počin autorov je veľmi sympatický.

Autori dvojjazyčného odborného slovníka si pred začatím práce musia vcelku vyriešiť tieto problémy: 1. výber doteraz existujúcich odborných i všeobecných lexikografických prác; 2. výber odbornej literatúry na excerpovanie; 3. systém spracovania hesla; 4. výber správneho ekvivalentu.

V našich poznámkach chceme sa dotknúť 1., 3. a čiastočne 4. okruhu problémov (k 2. okruhu by sa skôr mohol vyjadriť právnik).

V úvode sa uvádza, že autori prihliadali k týmto výkladovým slovníkom: Tolkovyj slovar' russkogo jazyka, sostavil S. I. Ožegov, izdanije 3-je, Moskva 1953; Tolkovyj slovar' russkogo jazyka, pod redakcijej D. N. Ušakova, Moskva, Ogiz. 1935—1940. Uvedenie iba týchto slovníkov medzi použitou literatúrou vyvoláva isté rozpaky. Ožegovov slovník je slovník jednozväzkový, teda menšieho typu a je preto pravdepodobné, že právnické termíny obsahuje vo veľmi obmedzenom počte, aj to zväčša len také, ktoré bežne potrebuje a používa občan-neprávnik. Druhý použitý slovník, Výkladový slovník ruského jazyka za redakcie D. N. Ušakova je skvelý štvorzväzkový slovník zachytávajúci slovnú zásobu ruštiny obdobia, kedy vznikol, teda tridsiatych rokov. Keďže Rusko-český právnický slovník vychádza v polovici 60-tych rokov, očakávali by sme, že autori použili novšie slovníky ako sú Slovar' russkogo jazyka v štyroch to-

mach, I—IV, Moskva 1957—1961, ak už nechceli pracovať podľa rozsiahleho akademického slovníka Slovar' sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka 1—16, Moskva-Leningrad 1950—1964. Je prirodzené, že od vyjdenia Ušakovovho slovníka niektoré termíny zastarali, iné zmenili svoj obsah. Nové skutočnosti si vyžiadali vznik nových termínov.

Ako pravopisnú pomôcku používali autori Rusko-českého právnického slovníka Orfografičeskij slovar' russkogo jazyka, pod redakcijej S. I. Ožegova a D. B. Šapiro, Moskva, Gosizdat, 1956. Náhodná kontrola ukázala, že pri hesle *agentstvo* sa uvádzajú dva rovnocenné prízvuky *(agéntstvo* n. *ágentstvo),* hoci autormi uvedený pravopisný slovník uvádza len *agéntstvo* a ešte novší slovník — Russkoje literaturnoje proiznošenije i udarenije, pod redakcijej R. I. Avanesova a S. I. Ožegova, Moskva 1959 — vyslovene prízvuk *ágentstvo* zamieta. Pri druhom vydaní navrhujeme v tomto smere revíziu.

Spracovanie hesla. Rusko-český právnický slovník zhŕňa pomerne bohatý teminologický materiál z práva a čiastočne aj z príbuzných odborov. V niektorých heslách uvádza aj všeobecný význam slova. Pri triedení tohto materiálu a pri jeho spracovaní v heslách sa však neuplatňovalo celkom jednotné hľadisko. V úvode slovníka sa hovorí: „Ve snaze zpřesnit možnost použití termínu uvádějí autoři za heslem ilustrující slovo v kulaté závorce." Všimnime si spracovanie niektorých hesiel: V hesle *absoľutizm* nachádzame ako ilustrujúce slová *korolevskij, prosveščonnyj,* hoci ide o pomenovanie typov absolutizmu a teda tieto spojenia majú byť v hesle zaradené ako termíny. V tom istom hesle v postavení termínu je uvedené spojenie *obrazovanije absoľutizma,* čo považujeme za spojenie voľné, náhodné a teda aj dosť zbytočné. V hesle *juridičeskij* ilustrujúce slová v zátvorkách majú ten istý charakter ako spojenia uvedené vo funkcii termínov (terminologických spojení). Podobne je tomu aj v hesle *ugolovnyj* a pod. Vo všeobecných slovníkoch sa často okruh použitia významov slova vymedzuje v zátvorkách — namiesto exemplifikácií, najmä ak sa týmto sleduje úspora miesta. V odborných slovníkoch tento spôsob spracovania môže byť zväčša odôvodnený len v takých prípadoch, ako je napr. heslo *dobyča,* kde heslové slovo má iné ekvivalenty (dobývaní, dolovaní, ťažba) ako jediné ustálené spojenie, ktoré sa v hesle uvádza *(vojennaja dobyča* — válečná kořist).

V oblasti dvojjazyčných odborných slovníkov sme už prekonali obdobie menších, prakticistických slovníkov. Dnešná doba si žiada už slovníky väčšie, kompletnejšie. Ak sa dívame na recenzovaný slovník z tohto hľadiska, musíme konštatovať, že napriek tomu, že je pomerne rozsiahly, pri druhom vydaní by bolo potrebné pouvažovať o jeho doplnení po rôznych stránkach. Autori by mali doplniť heslár takými slovami, ako sú *argument, pravosť, pravota* a pod. (Slovo *obščij* je uvedené dvakrát, nie je však jasné, či má ísť o homonymá alebo je to len omyl.) Niektoré

heslá možno rozšíriť. Napr. v hesle *pravovoj* chýba 2. význam právnický: *pravovoje obrazovanije* právnické vzdelanie (v hesle *juridičeskij* nachádzame oba významy).

V zozname skratiek je uvedená aj skratka zast. (zastarané), avšak v heslári chýba veľa zastaraných a historických termínov, ktoré sa v staršej literatúre nepochybne vyskytujú *(pravoved/ec, pravovedenije, pravosudnyj — pravosudnyj prigovor,* 2. význam slova *besčestje* — odškodné za ujmu na cti, pri slove *votčinnyj* by bolo bývalo užitočné vyriešiť ekvivalent spojenia *votčinnoje pravo)* a ktoré by mali svoje opodstatnenie aj z hľadiska kompletnosti slovníka.

V niektorých prípadoch by bolo potrebné doplniť ekvivalenty vysvetlivkami, najmä ak ide o termíny zo starších období, prípadne o termíny, ktoré naša právna terminológia nepozná a teda autori museli dať namiesto ekvivalentu prepis ruského slova. Neslobodno zabúdať na skutočnosť, že používateľom slovníka môže byť aj neodborník, ktorý často hľadá v slovníku nielen ekvivalent, ale aj poučenie. Ako príklad nám môže poslúžiť heslo *prikaznyj:*

prikaznyj hist.: ve spojení p-yje ľudi lidé z příkazů. Vynorí sa otázka z akých „příkazů"? Nepoučí nás ani heslo *prikaz* — příkaz (ide azda o rozkaz, teda ľudí z „rozkazů"?). Vo Veľkom rusko-českom slovníku, ktorý autori pri svojej práci používali, je toto heslo spracované správne. Tu sa dozvedáme, že nejde o „příkaz", ale „prikaz" — úrad typu ministerstva v Moskovskom štáte v XVI.—XVII. stor. Vo všeobecných slovníkoch je zaužívaná prax, že ak pre niektorý ruský výraz nemáme presný ekvivalent, pretože ide o špecifickú ruskú skutočnosť, ktorá nemá u nás obdobu, slovo transkribujeme a v zátvorke vysvetlíme.

Stručné vysvetlenie by si žiadali aj také výrazy ako *birža, birža truda, Narkom justucii* — v hesle *justicija* (podobne, ako je to v hesle *Narkom).*

Gramatický aparát je v slovníku veľmi chudobný. Keďže táto otázka sa týka väčšiny odborných slovníkov a názor lexikografov je známy, nebudeme sa o nej rozpisovať.

Za značku • dávali autori „spojení a obraty často se vyskytující a z hlediska překladu obtížné" (značka často aj chýba). Takto formulovaný prístup k výberu spojení a zvratov možno chápať veľmi široko, čo badáme aj v slovníku. Často boli do slovníka pojaté celé vety, skôr kvôli obsahu, ako kvôli ustálenosti alebo obťažnosti prekladu *(ne otvečať trebovanijam naučnoj istiny, vospityvať graždan v duche predannosti rodine i delu socializma* atď.).

Rusko-český právnický slovník je dobrá práca a naše poznámky majú slúžiť k tomu, aby sa pouvažovalo, ako využiť solídny základ, ktorý slovník obsahuje, pre veľký, kompletný rusko-český právnický slovník.

Eleonóra Kučerová

PŘEHLED ČESKÝCH TERMINOLOGICKÝCH PŘÍSPĚVKŮ ZA ROK 1964[1]

a) Příspěvky teoretické a obecné

M. Roudný, *Zásady koordinace české a slovenské terminologie* (Věstník ČSAV 73, 1964, 814–824: 1. Úvod. – 2. Zásady koordinace. – 3. Organizace terminologické práce. – 4. Úprava terminologických slovníků a názvoslovných norem. – 5. Teoretické zásady terminologie; termín, pojem, definice. – 6. Pojmenovací jednotky: termíny nemotivované, motivované, tvořené odvozováním, skládáním, sdružená pojmenování atd.; otištěno též v slovenském znění v ČSTČ 3, 1964, 129–143). – J. Kuchař, *O koordinaci českého a slovenského názvosloví z hlediska teorie a praxe* (NŘ 47, 1964, 1–9: vedle obecné problematiky též krit. poznámky k vydání Česko-slovenského vojenského slovníku, Praha 1962). – J. Machač, *Odborná terminologie ve výkladovém slovníku* (ČSTČ 3, 1964, 65–76: základní problematika spojená se zařazováním a zpracováváním odb. terminologie v jednojazyčném výkladovém slovníku spisovného jazyka tzv. středního typu; konkrétní zkušenosti z práce na Slovníku spisovného jazyka českého, který vychází od r. 1957). – L. Blatná, *Termín – terminologie, název – nomenklatura* (ČSTČ 3, 1964, 340–345: příspěvek k ujasnění základních pojmů, reagující na „Zásady koordinace..."; viz zde vpředu). – O. Man, *Postavení slovesa v systému terminologie. (Na materiále ruském a českém.)* (Slavica Pragensia 6, 1964, 129–138; rus. res.: 1. Příznaky charakterizující sloveso jako termín, imanentně spočívající v termínu. – 2. Vztahy, které determinují sloveso v terminologickém systému).

M. Heřman – J. Burkertová – V. Čížková – R. Plavka – M. Smetanová, *Tvoření slov pomocí přípon od latinsko-řeckého základu* (Rudy 12, 1964, č. 3: srovnání slovotvorných přípon u substantiv, adjektiv a sloves v češ., ruš., něm., angl. a franc.). – K. Bareš, *Významová nosnost přípony -tron v angličtině* (ČSTČ 3, 1964, 11–29: synchronní rozbor angl. jazykového materiálu, čerpaného z anglo-americké technické literatury; sufix *-tron* je hodnocen z hlediska sémantiky, morfematické struktury, příslušnosti do soustavy slovotvorných prvků a produktivnosti). – M. Roudný, *Zásady pro tvoření anglických*

[1] Navazuje na *Přehled českých terminologických příspěvků za rok 1963* (ČSTČ 3, 1964, 365–374). Systematicky je přehled uspořádán v podstatě podle třídění, kterého užívá Bibliografický katalog ČSSR – Články v českých časopisech, s tím rozdílem, že předem jsou uvedeny příspěvky povahy teoretické a obecné.

technických názvů (ČSTČ 3, 1964, 316–318: zpráva o směrnicích Recommendation for the Selection, Formation and Definition of Technical Terms, které vyd. British Standards Institution, London 1963). – *Metodické pokyny a pomůcky pro normalizační činnost. Čís. 4: Metodická pomůcka pro stavbu, členění a úpravu technických norem* (Normalizace 12, 1964, zvl. příl., 64 s.: v kap. „Normy se zvláštní úpravou" v par. 420–429 výklad o názvoslovných normách, jejich funkci, členění atd.; rovněž pokyny pro úvodní oddíly předmětových norem, pokud obsahují názvosloví). – M. Roudný, *Mezinárodní plán k sjednocení úpravy a zpracování několikajazyčných slovníků* (ČSTČ 3, 1964, 58–60: zpráva o práci výboru pro bibliografii, dokumentaci a terminologii při UNESCO v letech 1962/3; podle dokumentů Mezinárodního sekretariátu ISO/TC 37). – J. Mervart, *Ruská odborná terminologie – pomůcky pro účastníky LKR* (ČsRus 9, 1964, 126–127: souborný ref. o několika příručkách obsahujících terminologii z oborů zemědělství, obchodu a pohostinství, strojů, gumárenského průmyslu a plastických hmot, textilního průmyslu, financí). – V. Stehlík – Z. Hanusová – R. Plesný, *Bibliografie odborných překladových slovníků. Doplňkový soupis č. 1* (zprac. katedra jazyků ČSAV, vyd. Zákl. knihovna ČSAV, Praha 1964, 18 s., rotaprint: navazuje na základní soupis, vyd. r. 1962; obsahuje i práce slovenské). – A. Tejnor, *Československý terminologický časopis* (NŘ 47, 1964, 108–111: souborný ref. o roč. 1, 1962 a 2, 1963). – Z. Tyl – M. Tylová, *Přehled českých terminologických příspěvků za rok 1963* (ČSTČ 3, 1964, 365–374: bibliografie se stručnými anotacemi).

b) Příspěvky speciální a materiálové

Filosofie, psychologie. J. Hoskovec – P. Říčan – J. Mehl, *Významový slovník základních psychometrických termínů* (Praha, Čs. psychologická společnost 1963; příloha k čas. Zprávy Čs. psychologické společnosti 5, 1963, č. 7, 19 s.: čes. a něm. věcný rejstřík). – S. Hrab, *K vývoji pojmu zkušenost* (Acta Olomouc, Fac. philos. 1964. Philosophica-aesthetica 1, s. 43–62; rus., něm., res.).

Ekonomika, účetnictví. V. Hoffmann, *Stručný slovník podnikových ukazatelů* (Praha, NPL 1964, 229 s.: odd. II, slovník, uvádí a vykládá ukazatele nutné ke komplexnímu ekonomickému řízení). – A. Tejnor, *Reprezentanti a reprezentanty* (NŘ 47, 1964, 310–311: v odborných textech ekonomických aj. je vhodné užívat subst. *reprezentant* ve smyslu neživotném a skloňovat je podle vzoru *hrad*). – *Terminologická pomůcka ke studiu metod CPM a PERT* (Podniková organizace 18, 1964, 25–26: přehled termínů užívaných při obou metodách analýzy krit. průběhu činností a příslušných termínů angl., něm. a rus.). – S. Smola, *Jak chápat řízení a organizaci* (tamtéž, 169–173: vyložen obecný pojem řízení

a podřízené pojmy *plánování, organizace, kontrola, regulace* aj.). — *Terminologická poznámka* (tamtéž, 319: k čl. R. Malíře — M. Tomana, Zpracování zatěžovacích plánů na samočinném počítači, tamtéž 318—321; zpřesnění několika odb. termínů z oboru plánování).

Jazykový koutek vycházel pravidelně v čas. Účetní evidence, roč. 12, 1964, péčí J. Blechy; paralelní slovenské názvy připojoval J. Hrúza (probrány a vyloženy názvy účetních pracovníků); k tomu: B. Papírníková, *Několik poznámek k jazykové stránce časopisu Účetní evidence* (tamtéž, 118—119).

Právo. Pod názvem *Právnická mluva* otiskl F. Váhala v čas. Socialistické soudnictví 4, 1964 dva příspěvky (č. 1: *výdělek ušlý — ucházející;* č. 2: některá ustálená spojení). — E. Michálek, *K výzkumu staročeské právní terminologie* (Inf. bulletin pro otázky jazykovědné č. 5, 1964, 33—37: 1. Vztah právní terminologie k ostatní slovní zásobě, vymezení termínu v stč. — 2. Jak se ve vývoji stč. právní terminologie obráží husitství, humanismus a jiná období). — E. Michálek, *K ukázkovým heslům Historického slovníku české právní terminologie* (LF 87, 1964, 421—422: poznámky k čl. V. Růžičky, Ukázky redakční práce na přípravě Historického slovníku české právní terminologie. Hesla trestněprávní, Právněhistorické studie 8, 1962, 281—299). — J. Pražák, *Kladské děděiny* (Zápisky Katedry čs. dějin a archivního studia na fil. fak. KU 7, 1963, 21—37: přehled pokusů o výklad právněhistorického termínu, doloženého na Plzeňsku a na Litoměřicku). — V. Šmelhaus, *Kapitoly z dějin předhusitského zemědělství* (Rozpravy ČSAV 74, 1964 — Řada společ. věd, č. 9, 51 s.: mj. objasňuje historicky, právnicky a filologicky pojem *dědiců*, známý z čes. a pol. pramenů).

Matematika, fyzika chemie. A. Bura, *Šestijazyčný matematicko-statistický slovník* (Praha, Ústav VTI ministerstva zemědělství, 2. vyd. 1964, 205 s.: termíny české, ruské, polské, německé, anglické, francouzské). — A. Prokeš — J. Dubský, *Matematika I* (Cizí jazyky ve škole 8, 1964/65, 183—186: čes., něm., angl., franc. špan. výrazy). — M. Zelenka, *Slovníček matematických výrazů* (Rozhledy matematicko-fyzikální 42, 1963/64, č. 5—10; 43, 1964/65, č. 1—3; jde o rusko-český slovník). — J. Holubář, *Zpráva ze schůze terminologické komise matematiky při JČMF* (Matematika ve škole 15, 1964/65, 102—103; též Pokroky matematiky, fyziky a astronomie 9, 1964, 328).

Sot. (= V. Sotorník), *Názvy a značky fyzikálně chemických jednotek a veličin* (Přírodní vědy ve škole 14, 1963/64, 392—394: výňatky z návrhu, který zpracovala komise pro fyzikálně chemické symboly a názvosloví při Mezinárodní unii pro teoretickou a aplikovanou chemii). — M. Palivec, *J. Vanovič, Kilogram — kilopond? (Bratislava 1964).* (Jemná mechanika a optika 9, 1964, 296; ref.).

Chemie. M. Mervart, *Obecné zásady tvorby názvů anorganických*

sloučenin v češtině a v ruštině (ČSTČ 3, 1964, 265–270: srovnání názvoslovné soustavy ruské s českou). – M. Roudný – A. Tejnor, *Pravopis v české chemické terminologii* (tamtéž, 182–184: poznámky k návrhu zásad pro tvoření názvů anorganických sloučenin, který byl uveřejněn v Chemických listech 57, 1963, č. 5 a diskuse o něm tamtéž, č. 8; autoři doporučují, aby se chemická terminologie přidržela tzv. progresívnějších forem Pravidel z r. 1957). – A. Tejnor, *Oxid, oxidace, oxidovat* (NŘ 47, 1964, 124–125: odůvodnění změny pravopisu místo dosavadního *oxyd* atd.). – R. Turek, *K novému chemickému pravopisu* (Chemický průmysl 14, 1964, 380–381: vítá rozhodnutí redakce zavést při odborných chemických termínech pravopis počeštěný). – H. Hübner, *Návrh názvosloví isotopů chemických prvků a isotopicky značených chemických sloučenin* (Chemické listy 58, 1964, 1273–1282; z něm. přeložil a upravil C. Parkányi). – C. Parkányi, *Názvosloví anorganických značených molekul* (tamtéž, 1283–1285: překlad a úprava podle franc. předlohy). – J. Staněk, *O českém názvosloví organických sloučenin* (tamtéž, 337: zpráva o dokončení úkolu, na němž pracovala názvoslovná komise pro obor organické chemie, zřízená při Čs. společnosti chemické). – F. Szabad, *M. Zikmund, Názvoslovie anorganických látok (Bratislava 1963)*, (tamtéž, 1118–1119; ref.); o téže knize ref. i A. F. Richter, Čas. lékařů českých 103, 1964, 423.

Geologie, geodézie. A. Kříž – A. Tejnor, *K problematice pravopisu geologických názvů* (ČSTČ 3, 1964, 56–58: zpráva o poradách v Ústředním ústavu geologickém; Praha, březen a duben 1963.). – L. Žák, *Návrh na náplň pojmů asociace a paragenese nerostů* (AUC 1963 – Geologica č. 3, 211–215; rus. a angl. res.). – J. Kouta, *Petrografická klasifikace a terminologie residuálních hornin* (tamtéž 1964, Geologica č. 1, 61–95; angl. res.). – K. Kučera, *Výkladový geodetický a kartografický slovník* (Praha, SNTL 1964, 128 s.: asi 3500 zákl. pojmů, též z příbuzných oborů).

Botanika. M. Smotlacha, *Revize ČSN 48 0620 „Čerstvé jedlé houby" a ČSN 56 9431 „Sušené houby"* (Mykologický sborník 41, 1964, 138–142: informace o práci dvou subkomisí). – M. Pulchart, *Překlad druhových jmen hub* (tamtéž, s. 149–151: lat., popř. řecko-český slovníček). – L. Hanuš, *Jaké je lepší pojmenování závojenek?* (tamtéž, s. 22–23: pro „olůvku" – závojenku olovovou navrhuje např. název *lupenatka velikā či olovová).* – R. Kocourek, *Příspěvek ke koordinaci slovenské a světové terminologie rostlinných viróz* (ČSTČ 3, 1964, 280–285: krit. ref. o knize V. Bojňanského a kol. „Vírusové choroby rastlín", Bratislava 1963; všímá si zejména terminologie). – F. Machala a kol., *Naše trvalky* (2. dopl. vyd., Praha, SZN 1964, 398 s., 16 příl.; obsahuje rejstřík latinských a českých názvů).

Technika. Překladové slovníky. A. Kučera (a kol.), *Malý rusko-*

český a česko-ruský technický slovník (Praha, SNTL 1964, 607 s.). — M. Friedman — R. Koutník — F. Měchura — K. Miksa — I. Žačko, *Maďarsko-česko-slovenský a slovensko-česko-maďarský technický slovník* (Bratislava, SVTL — Praha, SNTL — Budapest, Akadémiai kiadó 1964, 883 s.). — J. Feigl — E. Klinger (a kol.), *Česko-anglický technický slovník* (Praha, SNTL 1963, 930 s.). — J. Gottwald — Z. Jouklová — A. Naxerová (a kol.), *Česko-francouzský technický slovník* (Praha, SNTL 1964, 797 s.). — A. Naxerová (a kol.), *Kapesní francouzsko-český a česko-francouzský technický slovník* (Praha, SNTL 1964, 507 s.). — O. Dubský, *Francouzsko-český hospodářský slovník* (Praha, SPN 1964, 860 s.).

B. Kuchtíček — O. Kůrka — J. Šebesta — V. Švarc — J. Květoň, *Návrh vybraných názvů z oboru automatizačních prostředků* (Automatizace 7, 1964, 19—21). — O. Smrčina, *Jednotná klasifikace průmyslových výrobků v ČSSR* (ČSTČ 3, 1964, 311—313: o významu akce, které se zúčastní — po stránce terminologické — i Ústav pro jazyk český ČSAV). — M. Baudyš, *Terminologické poznámky k „Označování výrobků"* (Normalizace 12, 1964, 311—312: dva nové názvy, *vyznačení* údajů na výrobku a *označení* výrobku v dokumentaci). — *Pětijazyčný slovníček* (odborných výrazů) vycházel na pokračování v čas. Vynálezy 1964 (pokračování z r. 1963). — A. C. Norivr. 1964 pravidelně vyplňoval rubriku *Technik píše česky* v čas. Technický týdeník příspěvky aktuálními i povahy obecnější; některá témata: *Nasazeniny a usazeniny* (2/1), *Dopravník a transportér* (5/2), *Notýsek mluvicí nebo mluvicí* (22/4), *Sterilizace nebo sterilace?* (6/5), *Obal vracivý nebo vratný* (13/5), *Z hornické terminologie* (28/10).

Stavebnictví. M. Roudný, *Názvosloví stavebních strojů* (ČSTČ 3, 1964, 123—124: informace o práci názvoslovné komise a o připravované normě „Stroje pro zemní práce"); v. též: J. Hásek, *O názvosloví stavebních strojů* (Inženýrské stavby 12, 1964, č. 3 — příl. Mechanizace, s. 40). — J. Turek, *Názvosloví stavebních a silničních strojů* (Pozemní stavby 12, 1964, 98—99: o přípravách k vydání oborové normy). — V. Mejstřík, *Naše betonárka plní plán* (NŘ 47, 1964, 184: *betonárka* je výraz slangový, vzniklý zbytečnou modifikací odb. termínu *betonárna*). — K. Sochor, *Experimentální neboli pokusné sídliště* (tamtéž, 189: lépe *experimentální sídliště*).

Hornictví. E. Kalista, *Ukázka hornické mluvy na Příbramsku* (Příbram, Okres. vlastivědné muzeum 1964, 120 s.: v úvodu stručný přehled jejího vývoje, který je charakterizován zejména pronikáním německých výrazů, dále ukázky, podané v souvislém vypravování, několik povídek z hornického prostředí a konečně slovníček); o materiálově cenné sbírce srov. ref. M. Roudného (ČSTČ 3, 1964, 363—364) a V. Raunera (Hutnické listy 19, 1964, 682—683).

Energetika. V. List, *Jazykové poznámky — podnět k diskusi* (Elektrotechnický obzor 53, 1964, 390—391: kritizuje jazykové nedostatky v odborné literatuře, doporučuje např. *silnoproudý kabel* m. *silový, proudový okruh* m. *elektrický obvod, plasty* m. *plastické hmoty* apod.); k tomu srov. K. Sochor, *K jednotlivostem z článku prof. Lista* (tamtéž, s. 391: upozorňuje mj., že některé kritizované termíny jsou pevně zakotveny v elektrotechnickém názvosloví. — A. Žmolík, *Názvosloví polovodičů* (Slaboproudý obzor 25, 1964, 622: zpráva o schválení ČSN 35 8701). — Hk, *Pokus o sjednocení terminologie v oboru mikroelektroniky* (Sdělovací technika 12, 1964, 234—235: zpráva o mezinárodním návrhu na definice několika základních pojmů, např. *mikroelektronika, mikrostruktura* aj.). — I. Baran, *Pro zdokonalení technického názvosloví* (Elektrotechnik 19, 1964, 190—192; přeloženo z pol.; příklady pol., rus. a čes.). — J. Pavlík — M. Sittová — O. Kříž, *Šestijazyčný elektrotechnický slovník (česko-rusko-německo-anglicko-španělský)* (Praha, SNTL 1964, 156 s.; vysokoškol. učební text). — *Česko-německý a německo-český seznam výrazů z oboru elektrických strojů točivých* (Praha, ČKD 1964, 40 s.). — *Slovníček* odb. výrazů vycházel v čas. Jaderná energie; v r. 1964 byl dokončen český rejstřík. — V. Bašus, *Připomínky k terminologii ve sdílení tepla sáláním* (Zdravotní technika a vzduchotechnika 7, 1964, 172—176). — A. Žmolík, *Názvosloví z klimatotechnologie* (Normalizace 8, 1964, 235: zpráva o ČSN 03 8801); srov. též zprávu N. Karpenka, Čs. spoje 9, 1964, 31—32.

Hutnictví. I. Kruliš — M. Roudný, *Význam názvů železo a ocel. (Historický rozbor)* (ČSTČ 3, 1964, 199—203: nově byl význam „ocel" normalizován v širším smyslu pro označení kalitelného i nekalitelného železa; k objasnění této problematiky pomáhá historie). — I. Kruliš — M. Roudný, *Vývoj názvosloví vnitřního prostoru vysoké pece* (tamtéž, 105—107: charakteristika názvosloví v období před J. S. Preslem, dále v Preslově „Technologii všeobecné a zvláštní" z r. 1837, v slovnících A. Vysokého, J. Hrabáka aj.). — K. Smrček, *Pelety, či sbalky?* (Hutnické listy 19, 1964, 163: navrhuje významové rozlišení mezi *sbalky* a *pelety*, mezi *sbalováním* a *peletizací*). — *Šestijazyčný seznam výrazů ve slévárenství* (Praha, ČKD 1964, 99 s.).

Strojírenství. E. Hirschfeld, *Základní termíny ve strojírenské technologii* (ČSTČ 3, 1964, 86—94: pokus o definice základních pojmů *výroba, technika, technologie, strojírenská technologie*; k tomu: L. Jeníček, *Tvořit, tvářet, tvarovat, ale nikdy nepotvořit* (tamtéž, 286—300: diskusní připomínky k čl. Hirschfeldovu). — Zvláštní terminologickou rubriku *Jazykový a názvoslovný koutek* měl čas. Strojírenská výroba 12, 1964; F. T. Glanc tam uveřejňoval názvoslovné výklady z oboru organizace strojírenské výroby (č. 1, 2), dále *Názvosloví geometrických prvků strojních součástí* (č. 3—12: *plocha, zkosení, zaoblení, zápich, drážka,*

rýha aj.). — *Česko-německý a německo-český seznam výrazů z oboru autojeřábů a lopatkových rýpadel* (Praha, ČKD 1964, 26 s.). — L. Mašek (a kol.), *Ruská textová učebnice pro strojní inženýrství* (Praha, SNTL 1964, 169 s.; vysokoškol. učební text).

Chemický průmysl: J. Píša, *Využití dějových (slovesných) jmen v odborném chemickém vyjadřování* (Sb. věd. prací VŠCHT v Pardubicích 1964, č. 1, s. 5—27: s obecným úvodem, materiál ruský a český; rus., angl. res.). — J. Píša, *Pojmenování zaměstnanců v chemickém průmyslu* (tamtéž, 29—46; na materiálu rus. a čes.; rus., angl. res.). — J. Flek, *O významu a původu slova „skalice"* (Chemický průmysl 14, 1964, 46—48: dokazuje český původ slova, podobnost s *Galizenstein* pokládá za náhodnou). — V. Valter, *Definice hlavních pojmů cukrovarnické kolorimetrie* (Listy cukrovarnické 80, 1964, 249—254; rus., něm. res.). — F. Gründel, *Názvosloví plastických hmot a pryže* (Plastické hmoty a kaučuk 1, 1964, 176—177: poznámky k ČSN 64 0001, vydané v prosinci 1963). — *Některé pojmy z techniky mazání* (Ropa a uhlie 1964, č. 8: *mazání tvrdé, suché, smíšené, kapalinné* aj.). — J. Gottwald — Z. Jouklová (a kol.), *Německo-český a česko-německý chemickotechnologický slovník* (Praha, SNTL 1964, 536 s.). — J. Pitro — E. Šupová, *Chemická technologie* (Ruská odb. terminologie, sv. 16, 2. vyd. Praha, Svět sovětů 1964, 147 s.).

Lehký průmysl, řemesla. J. Spousta, *Příspěvek k pekařské terminologii* (ČSTČ 3, 1964, 94—104: příklady nejednotnosti v čes. pekařském názvosloví, poznámky k jednotlivým termínům). — *Diskuse k návrhu ČSN „Základní rozdělení přízí"* (Textil 19, 1964, 276—278: úvod do diskuse předkládá Oborové normalizační středisko při Výzkumném ústavu vlnařském). — J. Krivosudský — J. Paskevová — B. Paskev — M. Svatoň, *Malý rusko-český (slovenský) odborný slovník z oboru papíru a celulosy* (Papír a celulosa 19, 1964; zvl. samost. příloha). — *Anglicko-český slovník* (odb. výrazů z oboru kožedělného) vycházel jako zvl. příloha čas. Kožařství 14, 1964 (pokračování). — M. Roudný, *K vlivu češtiny na bulharské odborné názvosloví* (ČSTČ 3, 1964, 125—126: zpráva o čl. S. Ivančeva v sb. Čs.-bulharské vztahy v zrcadle staletí, srov. ČSTČ 3, 1964, 371).

Zemědělství, lesnictví. K. Sochor, *Chov skotu — těžký průmysl našeho zemědělství?* (NŘ 47, 1964, 63: o výrazech, které dokumentují přeměnu někdejší zemědělské malovýroby na velkovýrobu, j. *výroba obilí, vyrábět mléko* apod.). — K. Sochor, *Normalizování názvosloví z oboru plemenitby* (ČSTČ 3, 1964, 63—64: o práci na plemenářském názvosloví, kterou organizuje normalizační středisko Výzkumného ústavu živočišné výroby v Uhřiněvsi); o přípravě ČSN 46 7100 „Metody plemenitby; informuje také zpráva v čas. Zemědělská škola 15, 1964/65, č. 1, s. 17. — B. Tomšík, *Správná terminologie ve včelařství* (Včelařství 17, 1964,

179: o potřebě úpravy terminologie, poznámky k jednotlivým termínům). — K. Sochor, *Pásákář* (NŘ 47, 1964, 184—185: nespisovný název pro řidiče pásového traktoru). — *Platné měrové jednotky* (s vysvětlivkami) otiskoval na pokračování čas. Mechanizace zemědělství 14, 1964. — J. Pavelka, *Zemědělsko-mechanizační ruština pro dálkové studium* (Praha, SPN 1964, 153 s.; vysokoškol. učební text s rus.-čes. a čes.-rus. slovníkem).

O. Uličný, *Prádelna, prárna nebo čistírna zeleniny?* (Pochodeň, Hradec Králové, 1964, 8/3: doporučuje *prádelna zeleniny*); srov. též ČSTČ 2, 1963, 305—306; k tomu: J. Krasnická, *Prádelna — perna — prárna* (NŘ 47, 1964, 182—184: za nejvhodnější název pro místnost, kde se materiál pere před průmyslovým zpracováním, pokládá *prárna*); O. Uličný, *Ještě k prádelně zeleniny* (ČSTČ 3, 1964, 345—352: s návrhem J. Krasnické polemizuje).

A. Leporský, *K otázce „časového a bezčasového pole vývoje" a použití těchto pojmů k sestavení vzrůstových tabulek* (Lesnický časopis 10, 1964, 695—699: připomínky k návrhu J. Wolfa na zavedení nových dendrometrických pojmů). — J. Čížek, *Prořezávka nebo probírka?* (Lesnická práce 43, 1964, 404—405: též o termínech *pročistka* a *čistka*). — V. Brand — J. Čvančarová, *Lesnictví a dřevařství* (Ruská odb. terminologie, sv. 22. Praha, Svět sovětů 1964, 135 s.). — S. Mudra, *Španělsko-český a česko-španělský půdoznalecký slovníček* (Praha, Ústav VTI min. zemědělství 1964, 72 s.).

Doprava. J. Hubáček, *Metaforické názvy v železničářské mluvě* (NŘ 47, 1964, 74—81: utřídění železničářského slangu, příklady na jednotl. typy; zvláště podrobně probrány názvy lokomotiv). — A. Tejnor, *Jak je to s plánem vlakotvorby?* (NŘ 47, 1964, 247—248: styl. rozbor odborného textu se specializovanými termíny, jen formálně dialogizovaného). — K. Sochor, *Pneumatika, nebo obruč, duše, nebo snad vzdušnice?* (NŘ 47, 1964, 191—192: doporučuje *pneumatika* a odkazuje na normalizované názvy podle nově vydané ČSN 64 0001). — *Názvoslovná hlídka* v čas. Silniční doprava 12, 1964, přinášela pravidelně české a slovenské termíny z tohoto oboru spolu s věcnými výklady (např. názvy silnic apod.). — J. Soukup — J. Vereš, *Odstavování a parkování jako nedílná součást dopravy motorovými vozidly* (Doprava 6, 1964, 434—439: mj. též výklad příslušných odb. termínů).

Čas. Lodní stavitelství otiskuje od r. 1962 zvl. přílohu *Lodní názvosloví*; kolektiv pracovníků nár. podniku Navika tam publikuje výklady jednotlivých termínů (dosud 176 s.); tamtéž V. Tauber, *Pusér nebo tlačník?* (6, 1963, 270: název pro *tlačný remorkér*). — *Kosmonautický slovníček* s výkladem několika odborných výrazů byl otištěn v čas. Svět techniky 1964, č. 6 a 12. — V Sborníku stud. nauč. rabot Leningrad. gos. universita — Serija gumanitar. nauk 1963, 92—96 byla otištěna

stať N. Afonina – V. Mikojenka *Češskije leksičeskije neologizmy, otražajuščije osvojenija kosmosa.* – *Česko-ruský obalový slovník* zpracoval kolektiv Obalového ústavu (Praha, Obalový ústav 1964, 55 s.); tamtéž byl zpracován a vydán *Francouzsko-český obalový slovník* (1964, 31 s.).

Výživa. M. Roudný – B. Solnařová, *Několik zkušeností z práce terminologické komise v oboru výživy* (Výživa lidu 19, 1964, č. 1 a 8). – Jako podklady pro přípravu odborného slovníku počal čas. Výživa lidu 19, 1964 ve zvláštní čtvrtletní příloze otiskovat *Přehled odborných názvů z oboru výživy* (dosud s. 1–8; připojeny ekvivalenty franc., angl., něm. a rus.). – Další příspěvky tamtéž od J. Hrdličky (č. 2), H. Lonské (č. 5) a V. Honse (č. 7). – F. Syrový, *„Vznešenost" názvu jídlo nezlepší* (Čs. pohostinství 10, 1964, 4–5: hl. závady textu na jídelních lístcích jsou chybné české názvosloví, nevhodné zkratky a zbytečná cizí jména). – K. Sochor, *Interhotel* (NŘ 47, 1964, 128: výklad názvu a jeho odůvodnění). – V. Dohnal, *K terminologii a pojetí cestovního ruchu* (Socialistický obchod 10, 1964, 454–458).

Lékařství. L. Blatná, *Ke zpracování lékařské terminologie ve Velkém rusko-českém slovníku* (ČSTČ 3, 1964, 143–150: posuzuje ji – z hlediska rozsahu, obsahu, věcné a jazykové správnosti – celkem příznivě). – B. Poštolková, *Počešťování přejatých slov řeckého původu v lékařském prostředí* (NŘ 47, 1964, 200–203: vedle *patogeneze* i *patogeneza*, ale jen *epikrize*). – J. Kábrt – M. Poláčková, *K otázce českého lékařského názvosloví* (Vnitřní lékařství 10, 1964, 713–714: proti názoru K. Daňka, K otázce českého lékařského názvosloví, tamtéž 9, 1963, 916, obhajují řecko-latinskou terminologii); k tomu: K. Daněk, *Ještě jednou k otázce názvosloví* (tamtéž, s. 814–815: nejde mu o důsledné odstranění řecko-latinské terminologie, ale o krit. výběr). – M. Nermut, *Několik poznámek k pravopisu cizích (přejatých) slov* (Čas. lékařů českých 103, 1964, 664–665: o kvantitě v slovech j. *penicilin, glykogen*, o vhodných českých ekvivalentech místo zbytečných cizích slov apod.); k tomu: K. Sochor, *Několik poznámek k pravopisu cizích (přejatých) slov. Odpověď k článku M. Nermuta* (tamtéž, s. 665–666). – J. Kábrt – M. Poláčková, *Penicilin, či penicilín?* (tamtéž, s. 1176: v odborných textech doporučují psát *penicilin*). – V. Schreiber, *Jak překládat některé lékařské termíny z angličtiny* (tamtéž, s. 757: která slova překládat a která ponechat; několik konkrétních příkladů). – V. Schreiber, *Stres – nový pojem v lékařském slovníku* (Zdravotnické noviny 13, 1964, č. 5, s. 2: o původu slova a jeho výklad). – I. Lesný – D. Müller, *Příspěvek k otázce terminologie dětské mozkové obrny* (Čs. neurologie 27, 1964, 96–98). – B. Fafl, *Oftalmopedie – tyflopedie – optopedie* (Otázky defektológie 6, 1963/64, č. 6, 168–169: výklad pojmů). – F. Potužil, *K pojmu tabakismu* (Praktický lékař 44, 1964, 376–377:

též o termínech *nikotinismus, tabákomanie*; za nejsprávnější pokládá *tabakismus).* — L. Štědroňová, *Lékařský slovník česko-německý* (Praha, SPN 1964, 505 s.; vysokoškol. učební text).

Tělesná výchova. J. Šterc, *Tělocvičné názvosloví* (3. vyd., Praha, STN 1964, 240 s.). — V. Fiala, *Obecné názvy materiálních prostředků tělesné výchovy* (Teorie a praxe tělesné výchovy 12, 1964, 567—568: dílčí výsledky práce komise pro tělových. názvosloví při věd. radě ÚV ČSTV). — M. Roudný, *Některé problémy ve veslařském názvosloví* (ČSTČ 3, 1964, 45—47: poznámky k připravovanému výkladovému slovníku veslařskému). — H. Prouzová, *Turistika a turismus* (Turista 1964, č. 4: významový rozdíl).

Školství, osvěta, věda. S. Kučerová, *K otázce základních pedagogických pojmů* (Acta Olomouc, Fac. philosophica 1964 — Pedagogica-psychologica, č. 5, s. 87—115; rus, něm., angl. res.). — A. Vinšálek, *K současnému stavu metodické terminologie* (SbPedInst Plzeň — Jazyk a lit. 5, 1964, 237—256, rus., něm. res.: pokus o upřesnění termínů *metodika, metoda, metodický postup, metodický prostředek).* — C. Tahy, *Problémy osvetovej terminológie a pojmoslovia* (Osvětová práce 1964, 22/7: návrh na obnovení prací na kodifikaci odborné osvětové terminologie české a slovenské).

Jazykověda. A. Vašek, *Zastavení u nového terminologického sborníku* (NŘ 47, 1964, 150—155: ref. o sb. Slavjanska lingvistična terminologija, Sofija 1962); o témže sb. ref. i A. Tejnor, ČSTČ 3, 1964, 116—122. — A. Jedlička, *Práce na slovanské lingvistické terminologii* (Jazykovědné aktuality 1964, č. 1, 35—37; zpráva). — J. Svoboda, *Zur Terminologie in der slawischen Namenforschung* (Wiss. Zeitschr. der Karl-Marx-Univ. Leipzig. Gesellsch.-u. sprachwiss. Reihe 13, 1964, 365—367: zásady pro práci mezinárodní terminologické komise, její hlavní úkoly, návrh na sjednocení některých termínů). — J. Svoboda, *Otázky onomastické terminologie na V. sjezdu slavistů* (Zpravodaj Místopisné komise 5, 1964, 39—40; zpráva). — V. Šmilauer, *Propriální* (tamtéž 5, 1964, 157: dvojice *proprium (nomen) — propriální* jako protějšek dvojice *apelativum — apelativní).*

Umění, divadlo, film. J. Volek, *Typizace jako forma uměleckého zobecnění* (Estetika 1, 1964, 126—151: mj. rozbor pojmu *typ* v oblasti umění). — J. Malík, *Z letopisů dřevěné Thalie* (Čs. loutkář 14, 1964, č. 1—12: v sérii článků také výklady etymologické, např. *paňáca, tatrman, strakapoun, maňásek* aj.). — F. Jílek — Oberpfalcer, *Ochotník — amatér* (Amatérská scéna 1, 1964, 23: příspěvek k divadelní terminologii). — M. Kouřil, *Základní pojmy* (Acta scaenographica 4, 1963/64: k terminologii jevištního výtvarnictví). — J. Krasnická, *K tvoření terminologie v taneční folkloristice* (ČSTČ 3, 1964, 127—128: zpráva o poradě tanečněfolkloristické skupiny při Národopisné společnosti

čs. v listopadu 1963 v Opavě). — *Slovníček* (filmových termínů) byl otiskován v čas. Filmovým objektivem 4, 1964, č. 1—11.

Knihovnictví, bibliografie, dokumentace. J. Drtina, *Knihovnická, bibliografická a knihovědná terminologie* (Knihovník 9, 1964, 188: zpráva o dokončení terminologického slovníku, jehož české znění připravili J. Cejpek a H. Vodičková, slovenské Š. Hanakovič a A. Kuruc). — V. Telec, *K problematice terminologie hudebního knihovnictví* (tamtéž, s. 220—221: kritika několika nevhodných termínů a návrhy termínů nových); k tomu: H. Vodičková, *Ještě k problematice terminologie hudebního knihovnictví* (tamtéž, 316—317: krit. poznámky k Telcovým návrhům). — L., *Terminologie v oblasti dokumentace a informací* (Metodika a technika informací 1964, 57: zpráva o příspěvku J. Koblitze v čas. Dokumentation 10, 1963, č. 4). — *K mezinárodní archivní terminologii* (Sborník archivních prací 14, 1964, 256—270: přípravný materiál k mezinárodnímu archivnímu slovníku, přel. Z. Šamberger).

Zdeněk Tyl — Milena Tylová

PREHĽAD SLOVENSKÝCH TERMINOLOGICKÝCH PRÍSPEVKOV ZA ROK 1964[1]

a) Teoretické a všeobecné príspevky

A. V. Isačenko, *K otázke motivácie termínov* (ČSTČ 3, 1964, 257—264: z ruš. prel. M. Masárová; autor je za maximálnu internacionalizáciu terminológie v jazykovedných prácach; v jazykovednej terminológii žiada dávať prednosť medzinárodným pomenovacím — nemotivovaným — termínom). — *Zásady koordinácie českej a slovenskej terminológie* (tamže 129—143: osnova návrhu zásad: I. úvod, II. zásady koordinácie, III. organizácia terminologickej práce, IV. úprava terminologických slovníkov (názvoslovných noriem), V. teoretické zásady terminológie, VI. pomenovacie jednotky, VII. základná literatúra); publikované aj v češtine (prel. M. Roudný): *Zásady koordinace české a slovenské terminologie* (Věstník Československé akademie věd 73, 1964, 814—824).

L. Dvonč, *K pravopisu niektorých novších slov na -er prevzatých z angličtiny* (ČSTČ 3, 1964, 47—55: rieši otázku vyslovovania a písania týchto novších slov na *-er* prevzatých z angličtiny: *broiler, trailer, container, scooter, grader, rooter, scraper, transceiver, laser, maser*). —

[1] Nadväzuje na *Prehľad slovenských terminologických príspevkov za rok 1963* (ČSTČ 3, 1964, 374—380).

Tenže, *K hybridným slovám v spisovnej slovenčine* (tamže 159—170: v článku sa ukazuje, že v spisovnej slovenčine, najmä v odborných terminológiách, stále viac pribúda hybridných slov všetkých typov: typu *antihmota,* v ktorom sa spája cudzia predpona s domácim slovným základom, typov *fotočlánok* a *vzduchotechnik,* v ktorých ide o spájanie cudzieho slova s domácim slovom v rámci zložených slov, a typu *obsahizmus,* v ktorom ide o pripájanie cudzej odvodzovacej prípony k domácemu odvodzovaciemu základu). — J. Oravec, *Vetosled v spojkových súvetiach z odborného štýlu* (tamže 1—11: poukazuje na zákonitosti vetosledu v odbornom — teoretickom i praktickom — štýle a porovnáva s nimi vetosled vzťažných viet a viet v ostatných štýloch — umeleckom a hovorovom).

L. Dvonč, *Prehľad slovenských terminologických príspevkov za rok 1963* (tamže 374—380: bibliografia). — I. Masár, *Terminológia v 46. ročníku časopisu Naše řeč* (tamže 313—316: prehľad príspevkov s terminologickou problematikou v roč. 46, 1963). — J. Horecký, *Pracovné zasadnutie Československej ústrednej terminologickej komisie* (tamže 192: zpráva o zasadnutí, konanom dňa 19. 12. 1963 v Prahe). — I. Masár, *Revízia názvoslovia rohov a parohov* (tamže 357—359: informatívna zpráva o činnosti terminologickej komisie pri Slovenskom výbore Československého poľovníckeho sväzu). — J. Horecký, *Štvrté zasadanie Medzinárodnej terminologickej komisie* (tamže 353—354: zpráva o zasadnutí jazykovednej sekcie Medzinárodnej terminologickej komisie pri Medzinárodnom komitéte slavistov, konanom v dňoch 25.—30. 5. 1964 v Ľubľane). — Redakcia, *K päťdesiatke prof. Jaromíra Běliča* (tamže 181—182: jubilejný článok z príležitosti päťdesiatky popredného českého jazykovedca, člena redakčnej rady Československého terminologického časopisu).

b) Špeciálne a materiálové príspevky[2]

I. Kabina, *Z aktuálnych otázok národohospodárskej terminológie* (tamže 321—332: autor uvažuje o takých slovenských a českých národohospodárskych termínoch, ktorých význam a obsah by sa mal spresniť: *1. hospodárstvo — hospodářství, 2. pôdohospodárstvo — zemědělství v širšom zmysle, 3. poľnohospodárstvo — zemědělství v užšom zmysle, 4. roľníctvo — rolnictví; zemědělství v užšom zmysle, 5. lesníctvo — lesnictví).*

Tenže, *Z ďalších aktuálnych otázok právnej terminológie* (tamže 30—41: preberá ďalšie dve skupiny termínov — slovenských aj čes-

[2] Pridržiavame sa rovnakého triedenia, aké je v predchádzajúcom prehľade českých terminologických príspevkov za rok 1964 od Z. Tyla a M. Tylovej.

kých – ktoré sa používajú v právnych normách: I. 1. členovia rodiny, 2. príslušníci rodiny, 3. rodinní príslušníci, 4. osoby blízke, 5. členovia domácnosti, 6. príslušníci domácnosti, II. 1. disciplína, disciplinárny, 2. kárny, 3. výtka, 4. výstraha, 5. napomenutie, 6. pokarhanie, 7. pokuta, 8. peňažný trest, 9. penále; v ďalšej časti na str. 76–86 o ďalších troch skupinách termínov z občianskoprávnej terminológie: I. 1. dieťa, 2. dospelá osoba, dospelý, 3. dorastená osoba, 4. maloletá osoba, maloletý, 5. plnoletá osoba, plnoletý, 6. mladistvá osoba, mladistvý, 7. mládež, 8. dorast, II. 1. splatná pohľadávka, 2. zročná pohľadávka, III. 1. dedičstvo, 2. pozostalosť, 3. poručiteľ; s pripojenou red. pozn. na str. 34). – R. Kuchar, *Niektoré termíny v stredovekej slovenskej právnej terminológii* (JČ 15, 1964, 53–63: rozbor výrazov právneho charakteru, ktoré pomenúvajú niektoré osoby zúčastnené na súdnom procese, ako ich zachytávajú písomné pamiatky pochádzajúce z územia stredovekého Slovenska administratívno-právneho žánru zo 16.–18. stor.).

O článku C. F. Wernera *Die Fachausdrücke in den Naturwissenschaften und der Medizin als fachliches und sprachliches Problem* (Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl-Marx-Universität Leipzig 12, 1963, 155–160) ref. G. Tanušková, *Latinská terminológia v prírodných vedách* (ČSTČ 3, 1964, 246–248).

J. Horecký, *Poznámky k terminológii teórie grafov* (tamže 270–273: podáva stručnú charakteristiku českej a slovenskej terminológie teórie grafov; podľa autora môže sa charakterizovať dvoma znakmi: na jednej strane ide o snahu o stručné obrazné názvy, na druhej strane o názvy v podobe definícií, v ktorých sa využívajú základné metaforické názvy).

V. Bojňanský – J. Szirmai, *Slovensko-maďarské názvoslovie viróz rastlín* (tamže 218–232: uverejňujú sa tu systematicky utriedené slovenské názvy viróz rastlín a príslušné maďarské ekvivalenty). – M. Majtánová, *Názvy liečivých rastlín v oravskom lekárskom rukopise z roku 1760* (tamže 203–217: rozbor názvov liečivých rastlín, ktoré obsahuje kniha lekárskych rád a receptov Trifolium sanitatis medicum aneb o zdrawj zpráwa lekarska od oravského stoličného lekárnika v Dolnom Kubíne Johannesa Georgiusa Heilla). – O knihe N. N. Davydova *Botaničeskij slovar russko-anglijsko-nemecko-francuzsko-latinskij* (Moskva 1962) ref. tá istá autorka, tamže 255–256. – O knihe J. Macků – J. Krejču *Atlas liečivých rastlín* (Bratislava 1964) ref. M. Majtán, tamže 252–254 (z terminologického hľadiska). – O knihe E. Thurzovej – J. Kresánka – Š. Marečka – K. Miku, *Malý atlas liečivých rastlín* (Bratislava 1963) ref. ten istý autor, tamže 255. – J. Horecký, *K charakteristike názvov motýľov* (tamže 193–198: podáva charakteristiku českých a slovenských názvov motýľov; v češtine sa viac využívajú názvy utvorené slovotvornou príponou od dvojslovného slovotvorného základu, napr. *stužkonoska,* v slovenčine sa dáva prednosť

názvom odvodeným príponou, napr. *stužkovec*; ďalší rozdiel spočíva v tom, že slovenské názvoslovie motýľov sa tesnejšie primyká k ľudovému názvosloviu a nemá toľko umele utvorených názvov ako české). — O. Feriánc, *Stavovce Slovenska II. Vtáky 1* (Bratislava VSAV 1964, 596 s.), *Stavovce Slovenska III, Vtáky 2* (1965, 413 s. + 48 s. literatúra, skratky autorov a register: práca obsahuje názvy foriem vtáctva hniezdiaceho alebo v inom charaktere výskytu na Slovensku zisteného). — O knihe F. Vilčeka — J. Šveca *Naše vtáky* (Bratislava 1963) ref. J. Horecký, ČSTČ 3, 1964, 364.

Stavebnícky náučný slovník. III. zv. Technológia. 1. časť. Procesy (sprac. kolektív autorov za red. S. Šalinga a C. Lacu; Bratislava, Slovenské vydavateľstvo technickej literatúry, 574 s.: prácou sa ustaľuje názvoslovie procesov, ktorých výsledkom je časť objektu, určitá jednotlivá práca na objekte, napr. hĺbenie jamy, murovanie klenby, omietanie stropu, viazanie výstuže, montáž panelov, zakladanie na pilótach a pod.; pridaný je Česko-slovenský diferenčný slovníček, ktorý vypracoval Š. Haas). — *Základná optická terminológia* (sprac. Komisia pre optickú terminológiu pri Ústave slovenského jazyka SAV pod vedením J. Hajdu; Bratislava, VSAV 1964, 49 s.: obsahuje abecedne usporiadané názvy so stručnými definíciami; pripojené sú aj české ekvivalenty). — J. Horecký, *Využitie predponových slovies v elektrotechnickej terminológii* (ČSTČ 3, 1964, 42—44: v českej a slovenskej elektrotechnickej terminológii si všíma systém slovies utvorených od viazaného slovotvorného základu *-pojiť*/*-pojovať* a paralelný systém slovies utvorených od viazaného slovotvorného základu *-pnúť*/*-pínať*). — O publikácii *Obrabotka metallov davlenijem. Voločenije.* Sbornik rekomendujemych terminov, vypusk 61 (Moskva 1962) ref. I. Masár, tamže 60—61. — Tenže ref. o publikácii *Poluprovodnikovyje pribory I, Osnovnyje poňatija,* Sbornik rekomendujemych terminov, vypusk 62 (Moskva 1962), tamže 61—62. — J. Mihál, *K niektorým pomenovaniam z domáceho tkáčstva* (tamže 151—154: po opise postupu domáckeho pradenia a tkania vysvetľuje pôvod týchto slov: kúdeľ — kúdeľa, kotúľka, obrtlík, sporík, koza — kozička, snice, ciepky). — J. Zajac, *K problematike súčasnej slovenskej pletiarskej terminológie* (tamže 233—245): rieši sa tu otázka správnosti niektorých slovenských pletiarskych termínov: napínač, pružina, švihadlo, stávok, krosienka, vodič, vodidlo, zaťahovač, sťahovač, zámenné mechanizmy, výmenné mechanizmy, pričom si autor všíma aj vplyv češtiny na tvorenie a ustaľovanie slovenských názvov). — V. Uhlár, *O pôvode českého slova* stávek (tamže 308—310: názov *stávek* v češtine je deminutívum k názvu *stav* v tom význame, ktorý je v odbornom názve *tkadlecký stav*). — I. Masár, *K možnostiam koordinácie odevníckeho názvoslovia* (tamže 273—280: z porovnania českého a slovenského odevníckeho názvoslovia sa ukazuje, že hlavný prameň rozdielov medzi oboma

terminológiami je v pomenovacích postupoch a ďalej v odlišných lexikálnych jednotkách oboch jazykov; pri koordinácii českého a slovenského odevníckeho názvoslovia treba brať do úvahy najmä prednosti jedného alebo druhého názvoslovia).

V časopise Mechanizácia poľnohospodárstva (roč. 3, 1964, vložka časopisu) začalo vychádzať názvoslovie mechanizácie poľnohospodárstva: názvy pluhov (č. 1, 2), názvy mechanizačných prostriedkov na plošné spracovanie pôdy (č. 3, 5), názvy mechanizačných prostriedkov na medziriadkové obrábanie pôdy a na jednotenie repy (č. 5, 8), názvy sejačiek a výsevných mechanizmov (č. 8); názvy sú utriedené systematicky a sú k nim pridané stručné definície. — O štúdii A. Szyferovej *Słownictwo pasterskie Tatr i Podhala, Historia osadnictwa i organizacja spoteczna pasterstwa oraz słownictwa Tatr Polskich i Podhala* (Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala IV), Wrócław — Warszawa — Kraków 1962, 163—193 ref. A. Habovštiak, *Na okraj jedného príspevku o pastierskej terminológii* (Slovenský národopis 12, 1964, 640—645). — V. Hečko, *Poznámky k niektorým lesníckym termínom* (ČSTČ 3, 1964, 305—308: za výraz lesný čert navrhuje termín lesný ťahač, príp. reťazový ťahač, za murový prúd sutinová povodeň, za pestebný príd. meno pestovný, za vývozné miesto a odvozné miesto termíny vývozište, odvozište). — V časopise Les (roč. 20, 1964) pokračovala pravidelná rubrika Terminologická hliadka, v ktorej sa riešila otázka niektorých sporných termínov z lesníckej terminológie (napr. odkôrňovať či odkôrovať, výchovný porast, žer, požerok, inundačné územie, výberné či výberkové lesy atď.). — J. Belák, *O čistotu rybárskeho názvoslovia* (Poľovníctvo a rybárstvo 16, 1964, č. 6, str. 26—27: zaujíma stanovisko k niektorým názvom, ktoré nepokladá za správne).

Železničná terminológia II. Strojová technická prevádzka železníc (sprac. Komisia pre železničnú terminológiu pri ÚSJ SAV; Bratislava, VSAV 1964, 238 s.: slovník obsahuje systematicky usporiadané názvy so stručnými definíciami). — Ľ. Škodáček, *Os, náprava, dvojkolesie, technická prevádzka železníc* (ČSTČ 3, 1964, 112—115: o nesprávnom zamieňaní termínov os, náprava a dvojkolesie v železničnej odbornej literatúre a o problematike súvisiacej s pojmom a termínom technická prevádzka železníc; namiesto názvu technická prevádzka železníc by bol podľa autora priliehavejším a výstižnejším názvom dopravná prevádzka železníc; s pripojenou red. poznámkou na str. 113).

O publikácii M. Ondreičku a spolupracovníkov *Vnútorné choroby I, II* (Bratislava 1963) ref. I. Masár, ČSTČ 3, 1964, 187—189. — R. Štukovský, *Letter Entropy in a Special Vocabulary* (Jazykovedný časopis 15, 1964, 27—33: autor skúma písmenovú entropiu v špeciálnom odbornom názvosloví českej lekárskej terminológie; výsledky porovnáva s výskytom

písmen v neodborných českých textoch vo všeobecnosti a skúma rozdiely frekvencií).

L. Dvonč, *K termínom jednostranné a obojstranné I (l)* (ČSTČ 3, 1964, 108–112: namiesto podôb jednostranný a obojstranný odporúča používať v jazykovednej terminológii ako ekvivalenty cudzích termí unilaterálny a bilaterálny prídavné mená jednostranový a obojstranový); k tomu porov. J. Horecký, *K významu prídavného mena jednostranný* (tamže 171–174: s návrhom L. Dvonča vyslovuje nesúhlas). – Š. Peciar, *K štylistickým termínom* hovorený/ústny – písaný/písomný (tamže 155–159: za vhodnejšie pokladá termíny s adj. ústny – namiesto príd. mena hovorený, pri ktorom hrozí možnosť zámeny s termínmi obsahujúcimi adj. hovorový – a písomný v protiklade k termínom s adj. ústny; v prípade potreby možno podľa autora rozlišovať v rámci písomného jazyka písaný a tlačený jazyk). – J. Holý, *Poznámky k slovenskej syntaktickej terminológii* (tamže 174–180: autor sa tu dotýka termínov z oblasti syntagmatiky, t. j. termínov sklad, vetná dvojica, syntagma, zhoda, väzba, primkýnanie, a ďalej triedenia viet na kladné a záporné, na oznamovacie, opytovacie atď., holé, rozvité, jednoduché, zložené a na jednočlenné a dvojčlenné). – L. Dvonč, *K jazykovedným termínom* plán *a* rovina (tamže 300–305: na označenie základných zložiek, stránok jazyka by sa mal podľa autora používať termín plán, napr. zvukový plán jazyka, kým slovo rovina by sa malo používať na označenie jednotlivých oblastí jazyka alebo oblastí príslušných plánov jazyka, ktoré sa vydeľujú na základe najrozmanitejších aspektov). – Tenže, *Jazykovedné termíny motivované menom osôb* (tamže 332–339: v porovnaní s inými terminológiami, najmä s terminológiou zoologickou, botanickou alebo s terminológiou fyziky alebo chémie, sa v jazykovednej terminológii termíny motivované menom osôb vyskytujú v menšej miere; najväčšia časť týchto termínov sa týka fonologického plánu jazyka, čo súvisí s najlepším prepracovaním tejto oblasti jazyka).

N. Krausová, *Epika a román* (Bratislava, Slovenský spisovateľ 1964, 168 s.: na str. 5 a 77 sa stručne dotýka terminologických otázok súvisiacich s literárnymi druhmi, žánrami a literárnymi formami, na str. 155 podáva kritiku terminológie V. Dneprova). – A. Šebestová, *K poetike lyrizovanej prózy* (Z historickej poetiky – Litteraria VII, Bratislava 1964, 211–222: používa osobitnú terminológiu literárnych druhov).

O slovenských knihovedných termínoch v práci Z. Pipicsa *A könyvtáros gyakorlati szótára – Dictionarium bibliothecarii practicum* (Budapest b. r.) ref. J. K. Garaj, *Slovenčina vo viacjazyčnom knihovednom slovníku* (ČSTČ 3, 1964, 189–191).

Ladislav Dvonč

ČESKOSLOVENSKÝ TERMINOLOGICKÝ ČASOPIS

ROČNÍK IV

1965

VYDAVATEĽSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED
BRATISLAVA